

Oheismateriaali. Kirkkonummen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman palvelukuvaukset

Sisällys

<u>1</u>	<u>LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄT JA ENNALTAEHKÄISEVÄT TOIMENPITEET</u>	1
1.1	<u>Päivähoito ja esiopetus osana varhaiskasvatuspalveluita</u>	1
1.1.1	<u>Päivähoitomuodot ja -palveluiden resurssit</u>	4
1.1.2	<u>Kasvun kehityksen ja oppimisen tukeminen</u>	5
1.1.3	<u>Esiopetus</u>	8
1.1.4	<u>Kehittämiskohteet varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa</u>	9
1.2	<u>Perusopetus</u>	10
1.2.1	<u>Perusopetuksen resurssit</u>	11
1.2.2	<u>Oppimisen ja koulunkäynnin tuki perusopetuksessa</u>	11
1.2.3	<u>Perusopetuksen kehittämiskohteet</u>	14
1.3	<u>Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta</u>	15
1.4	<u>Oppilashuolto ja avustajapalvelut</u>	15
1.4.1	<u>Oppilashuolto lainsäädännössä</u>	15
1.4.2	<u>Oppilashuollon resurssit</u>	16
1.4.3	<u>Koulupsykologi- ja kuraattoripalvelut</u>	16
1.4.4	<u>Koulunkäyntiavustajapalvelut</u>	18
1.4.5	<u>Oppilashuoltoryhmät</u>	18
	<u>Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista.</u>	18
1.4.6	<u>Oppilashuollon ohjausrakenteet</u>	19
1.4.7	<u>Oppilashuollon kehittämiskohteet</u>	20
1.5	<u>Toisen asteen koulutus</u>	20
1.5.1	<u>Lukio-opetus</u>	20
1.5.2	<u>Toisen asteen ammatillinen koulutus</u>	21
1.5.3	<u>Toisen asteen varhaisen tuen palveluita</u>	21
1.5.4	<u>Kehittämiskohteet toisen asteen koulutuksessa</u>	21
1.6	<u>Nuorisopalvelut</u>	21
1.6.1	<u>Nuorisotyön peruspalvelut</u>	22
1.6.2	<u>Varhaisen tuen palveluita</u>	22
1.6.3	<u>Eryityispalvelut</u>	23
1.6.4	<u>Kehittämiskohteet</u>	23
1.7	<u>Liikuntapalveluiden peruspalvelut</u>	23
1.7.1	<u>Varhaisen tuen palveluita</u>	24

1.7.2	Kehittämiskohteita	25
1.8	Kirjasto	25
1.9	Kulttuuritoimi	26
2	PERUSTURVAN PALVELUITA	27
2.1	Neuvola	27
2.1.1	Neuvolan henkilökuntaresurssit ja asiakaskäynnit	28
2.1.2	Palveluprosessin toimivuus ja palvelutoiminnassa ja asiakasmäärissä ennakoitujen muutokset	29
2.1.3	Kehittämiskohteet neuvolatoiminnassa	29
2.2	Kouluterveydenhuolto	29
2.2.1	Opiskeluterveydenhuolto	30
2.2.2	Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilökuntaresurssit	31
2.2.3	Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kehittämissuunnitelmat	31
2.3	Suun Terveyspalvelut	31
2.4	Aikuissosiaalityö	32
2.5	Maahanmuuttajapalvelut	33
2.6	Lapsiperheiden kotipalvelu	33
2.7	Neuvolan perhetyö	34
2.8	Mielenterveyspalvelut	35
2.9	Perheneuvola	36
2.10	Nuorten hyvinvointiasema	37
2.11	Aikuisten mielenterveyspalvelut	37
2.12	Päihdepalvelut	38
2.13	Kuntouttava työtoiminta	39
2.14	Kuntoutuspalvelut lapsille ja nuorille	40
2.15	Vammaispalvelut	41
3	LAPSI JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU	43
3.1	Yleistä lastensuojelusta	43
3.2	Lapsi ja perhekohtainen lastensuojelu Kirkkonummella	44
3.2.1	Alkuarvioinnin tiimi	44
3.2.2	POSE-tiimi	45
3.2.3	Avohuollon tiimi	45
3.2.4	Sijais- ja jälkihuollon tiimi	46
3.3	Lastenvalvoja	47
3.4	Kehittämiskohteet lastensuojelussa vuosille 2014–2018 ja edellisten suunnitelman kehittämissuunnitelman toteutuminen	49

I LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄT JA ENNALTAEHKÄISEVÄT TOIMENPITEET

Lastensuojelulaissa ehkäisevän lastensuojelun tehtävä on edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Ennalta ehkäisevä lastensuojelu korostaa varhaisen puuttumisen merkitystä lapsen ja perheen tilanteen selvittelyssä sekä mahdollisen erityisen tuen järjestämistä (Räty 2007, 33). Ennalta ehkäiseväksi lasten suojeluksi voidaan käsittää esimerkiksi äitiys- tai lastenneuvolassa, päivähoidossa, opetuksessa tai nuorisotyössä annettava erityinen tuki. Kunta toteuttaa ehkäisevää lastensuojelua myös siten, että lapsi tai perhe ei ole varsinaisesti lastensuojelun asiakkaana. (417/2007 3 §.) Tämä silmällä pitäen kunnan olisikin kiinnitettävä huomiota erityisesti sosiaali-, terveys- ja opetustoimen voimavaroihin (Räty 2007, 33).

Ennalta ehkäiseväksi lastensuojeluksi voidaan mieltää myös lasten ja nuorten fyysinen elinympäristö sekä kasvuympäristö laajemmassa mittakaavassa. (Taskinen 2007). Lapset ja nuoret ovat mukana kunnan järjestämissä palveluissa yksilönä, yhdessä perheensä kanssa tai välillisesti vanhempiensa kanssa. Lastensuojelulaissa painotetaan myös lasten ja nuorten huomioimista aikuisille suunnatuissa palveluissa (417/2007 10§).

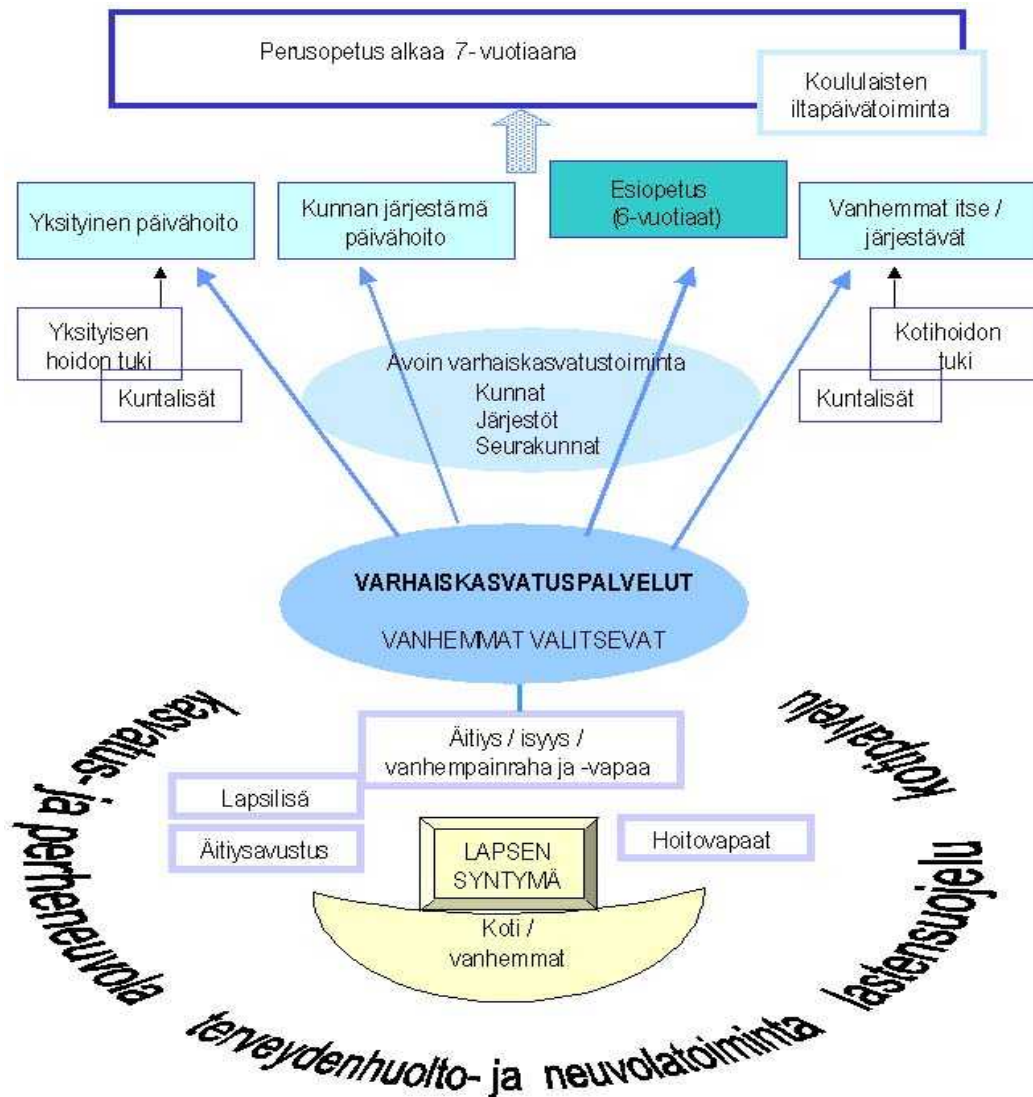
Kirkkonummella tavoitteena on, että peruspalvelut pystyvät takaamaan lapselle ja nuorelle hänen tarvitsemansa tuen ja avun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Seuraavassa tarkastellaan Kirkkonummen lasten ja nuorten hyvinvointia ylläpitäviä ja edistäviä palvelumuotoja.

1.1 Päivähoito ja esiopetus osana varhaiskasvatuspalveluita

Varhaiskasvatusta toteutetaan kaikissa lapsen kasvu- ja kehitysympäristöissä. Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista.

Lasten päivähoito on varhaiskasvatuspalvelujen kokonaisuus, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja huoltajien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Alle kouluikäisten lasten vanhemmillä on lakiin perustuva oikeus valita lasten hoidon järjestäminen äitiys-, isyys- tai vanhempainrahakauden jälkeen joko kunnallisessa päivähoitopaikassa, yksityisessä päivähoitopaikassa yksityisen hoidon tuella tai hoitaa itse lapsiaan kotona kotihoidon tuella (Päivähoitolaki 11 a §). Avoimet varhaiskasvatuspalvelut, asukaspuistot ja kerhot tarjoavat kotihoidossa olevien perheiden lapsille mahdollisuuden osallistua varhaiskasvatukseen. Päivähoidossa lapsi voi olla siihen saakka kun hän aloittaa perusopetuksen

Varhaiskasvatuksessa lapsi on aktiivisessa roolissa, toimijana ja tekijänä, osallistuen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin yhdessä vanhempiensa ja varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön kanssa. Laadukas varhaiskasvatus tasoittaa lasten elinolosuhteista seuraavia eroja ja tarjoaa siten kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet kehittyä ja oppia omien edellytystensä mukaisesti.

Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, STM 2002

Uutta Varhaiskasvatustalakeia valmistellaan ja se astuu voimaan todennäköisesti v. 2015. Voimassa oleva vuodelta 1973 oleva päivähoitolakei ei tunne käsitettä varhaiskasvatus. Lakei määrittelee kuitenkin päivähoitotoiminnan sisällölliset tavoitteet, jotka sisältyvät Kirkkonummen kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Päivähoitolain mukaan *päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvu ympäristö. Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoitotoiminta tulee myös edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä.* (Lakei lasten päivähoitotoiminnasta 2 a §).

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa toteutetaan kaikissa kunnallisissa ja yksityisissä päivähoitomuodoissa. Kirkkonummen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota jokaiselle lapselle

mahdollisuus omien edellytystensä mukaiseen kehittymiseen ja oppimiseen. Lähtökohtana on lapsuuden vaaliminen, lapsen osallisuuden, mielikuvituksen, leikin ja luovuuden tukeminen. (Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma 2011)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, jossa otetaan huomioon lapsen mielenkiinnon kohteet, lapsen vahvuudet, yksilöllisen tuen tarpeet ja tulevaisuuden näkymät. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu säännölliseen havainnointiin. Havainnoinnin pohjalta suunnitellaan ryhmän toiminta ja muokataan oppimisympäristöä sekä tehdään arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen, lapsen vanhempien ja kasvatushenkilöstön kanssa ja suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Tarvittaessa mukana voi olla laaja-alainen erityislastentarhanopettaja sekä suomenkielisessä päivähoitossa myös varhaiskasvatksen psykologi. Suomenkielisessä päivähoitossa monikielisille lapsille laaditaan suomi toisena kielenä (S2-) suunnitelma sekä lapsen kotikielen suunnitelma yhdessä vanhempien kanssa. S2-opetus kuuluu varhaiskasvatukseen, mutta kotikielen opetuksesta on vastuu vanhemmilla. Esiopetusikäiset lapset voivat halutessaan ilmoittautua kotikielen ylläpito-opetukseen.

Lapsen osallisuus

Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksen kasvu- ja kehitysympäristöissä edistää lapsen myönteisen minäkuvan muodostumista, sosiaalisuutta, vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja yhteisöllisyyteen kasvamista. Osallisuutta ja lapsen subjektiasemaa vahvistavat varhaiskasvatuksen menetelmistä lapsilähtöinen, tutkiva yhteistoiminnallinen oppiminen, jossa lapsen osallisuus toteutuu siten, että lapsi on mukana vaikuttamassa toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin, varhaiskasvatuksen arkeen.

Sadutus

Sadutus on menetelmä, jossa lapsen ajatukset ja kiinnostuksen kohteet tulevat näkyviksi ja dokumentoiduksi. Lasten tarinoilla on merkitystä kasvatusyhteisön kasvatuskulttuurin rakentumisessa, lapset luovat omaa tarinakulttuuriaan. Aikuisen saduttaessa lasta, lapsi saa varhaisia kokemuksia omasta subjektiasemastaan, ja kun satu luetaan ryhmässä lapsi liittyy oman kulttuurinsa kautta ryhmän jäseneksi. Näin rakentuu tunne ryhmän jäsenyydestä ja osallisuudesta omassa vertaisryhmässä. Saduttamisessa opitaan toisen kuuntelemista, arvostamista ja toisen huomioon ottamista. Sadutusta voidaan käyttää myös lapsen kielen kehityksen seurannan välineenä ja suomi toisena kielenä (S2)-suunnittelun apuna.

Lapsen kasvun kansiot

Lasten kasvun kansiot tehdään yhteistyössä lapsen, vanhempien ja kasvatushenkilöiden kanssa. Kasvun kansiot edistävät vuorovaikutusta päivähoiton ja kodin välillä ja välittävät tietoa lapsen ajatuksista ja kiinnostuksen kohteista sekä miten lapsen osallisuus toteutuu varhaiskasvatuksen arjessa päivähoitossa. Lapsen kasvun kansio tukee lapsen oppimaan oppimista, lapsen vahvuuksien ja osaamisen näkyväksi tekemistä. Kasvun kansiot voivat toimia myös apuna nivelvaihekeskusteluissa lapsen oppimispolulla lapsen siirtyessä eri hoitomuodosta toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja alkuopetukseen.

Medialeikki

Medialeikki on lapsilähtöisen pedagogiikan tapa vastata mediakasvatuksen haasteisiin. Oman tekemisen kautta, luomalla omaa mediaa, lapset oppivat yhdessä ymmärtämään, miten median tarjoama maailmankuva syntyy. Lapsilähtöisessä oppimisympäristössä aikuinen mahdollistaa toiminnan, tarjoaa välineitä ja ideoita, ohjaa antamatta valmiita vastauksia. Näin lapsissa kehittyy mediataitojen lisäksi sekä tervettä itsetuntoa että sosiaalista luottamusta siihen, miten omaan todellisuuteen voi vaikuttaa.

Kasvatuskumppanuus

Kirkkonummen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yksi painopistealueista on kasvatuskumppanuus, joka on vanhempien ja kasvattajien tietoista sitoutumista toimia yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Kasvatuskumppanuudessa vanhemmat ja päivähoidon henkilöstö ovat tasavertaisessa vuorovaikutuksessa siten, että molempien kokemuksia, näkemyksiä ja asiantuntemusta kuullaan ja hyödynnetään lapsen parhaaksi. Tähän lapsen ja perheen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin tähtäävään yhteistyöhön osallistuvat myös muut perheitä tukevat tahot. Lapsen aloittaessa päivähoiton, järjestetään ensitapaaminen lapsen kotona tai päivähoitopaikassa. Ensitapaamisessa lapsen kotona kasvattaja tapaa lapsen ja huoltajan lapsen omassa kasvuympäristössä. Näin luodaan kasvatuskumppanuudelle vahva pohja heti päivähoiton alkaessa. Kasvatuskumppanuus edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta, kunnioittamista ja kuulemista.

Med barnaögon-modellen

Den svenska dagvården i Kyrkslätt arbetar enligt den s.k. Med barnaögon - modellen. Modellen strävar till att varje barn har rätt att bli sett, hört, uppskattat och bemött som sitt unika jag. Som en del av Med barnaögon - modellen erbjuds familjerna ett hembesök inför dagvårdsstarten och ett egenvårdarsystem, där varje barn i början av sin dagvårdstid får utforska daghemmet och daghemsgruppen tryggt tillsammans med en pedagog. Inom Med barnaögon - modellen poängteras fostran i samverkan med föräldrar, där föräldrarna har en nyckelroll då det gäller att skapa en trygg grund för barnen.

1.1.1 Päivähoitomuodot ja -palveluiden resurssit

Kirkkonummella päivähoitoa tarjotaan päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa sekä avointa varhaiskasvatusta päiväkodeissa ja asukaspuistoissa. Avoimen varhaiskasvatuksen kerhotoiminta on tarkoitettu lapselle, joilla ei ole koko- tai osapäiväisen päivähoiton tarvetta. Kerhotoimintaan voi osallistua yli 2-vuotiaat lapset kaksi tai kolme kertaa viikossa. Kerhotoimintaan osallistuminen ei vaikuta perheen saamiin kotihoidontukiin. Kerhotoimintaa on tarjolla kunnan kaikilla päivähoitoalueilla. Ruotsinkielinen päivähoito aloittaa kerhotoiminnan syksyllä 2014.

Asukaspuisto käynnistyy kokeilutoimintana Masalan alueella syksyllä 2013. Asukaspuistotoiminnan tavoitteena on tukea perheitä luomalla heidän kanssaan yhteistyössä sellaisia työmuotoja, joissa lapset ja vanhemmat ovat osallisia, jotka tukevat vanhemmuutta ja vahvistavat vanhempien ja lasten sosiaalisia verkostoja.

Kirjasto, musiikkiopisto ja kuvataidekoulu järjestävät myös omaa toimintaansa, jotka on suunnattu pienten lasten perheille ja alle kouluikäisille lapsille. Yksityisten ja järjestöjen avoimia varhaiskasvatustaluuksia järjestävät mm. seurakunta, MLL, yksityiset puistotädit ja nuoriso- ja urheiluseurat. Näitä palveluita ovat mm. päiväkerhot, muskarit, perhekerhot ja -kahvilat.

Kunnallisia päiväkoteja (v.2013) on yhteensä 21, joista suomenkielisiä päiväkoteja on 18 ja ruotsinkielisiä 3, perhepäivähoitajia on 46, joista suomenkielisiä 41 ja ruotsinkielisiä 4. Yksityisiä päiväkoteja on yhteensä 18, joista 13 suomenkielistä ja 5 ruotsinkielistä. Yksi yksityinen ryhmäperhepäiväkoti tarjoaa ruotsinkielisiä palveluita. Yksityisiä perhepäivähoitajia on 16, joista suomenkielisiä on 15 ja ruotsinkielisiä 1.

Kotihoidon tukea ja kuntalisää alle 3 - vuotiaiden osalta hoitaa Kela. Sivistyspalvelukeskuksesta hoidetaan vain 3-5-vuotiaiden lasten kotihoidon tuen kuntalisä silloin kun perheessä ei ole muita alle 3-vuotiaita lapsia.

Päiväkotien lapsiryhmien kokoa säädellään asetuksella lasten päivähoidosta, jossa määritellään kasvatushenkilöstön ja lasten välinen suhdeluku. Alle kolmivuotiaita kokopäivähoidossa olevia lapsia saa olla enintään neljä yhtä kasvatushenkilöstöä kohden ja yli kolmevuotiaita saa olla enintään seitsemän. Jos yli kolmevuotiaat lapset ovat osapäivähoidossa voi lapsia kuitenkin olla enintään kolmetoista yhtä kasvatushenkilöä kohden. Perhepäivähoitajalla voi olla enintään neljä 0-6-vuotiasta kokopäivähoidossa olevaa lasta sekä yksi osapäivähoidossa oleva esioppilas tai koululainen. Ryhmäperhepäiväkodeissa suhdeluku on sama kuin perhepäivähoidossa.

Lasten päivähoitoa voidaan tarjota joko osapäivähoitona (enintään 5 tuntia/vrk), kokopäivähoitona (pääsääntöisesti enintään 10 tuntia/vrk) tai ympäri vuorokautisena ja/tai - viikkoisena hoitona. Valtaosa päivähoidossa olevista lapsista on kokopäivähoidossa. Hoitopäivien pituus vaikuttaa siihen, että asetuksen mukainen henkilökunnan ja lasten määrän välinen suhdeluku ei toteudu kuin osan lapsen hoitoajasta.

Palvelunohjaus

Palvelunohjauksella voidaan auttaa perheitä löytämään tarkoituksenmukaisimmat palvelut perheiden tarpeet huomioon ottaen. Palvelunohjaukseen liittyy palvelumuotoilu, jossa varhaiskasvatuksen asiakkaille voidaan tarjota asiakaslähtöisiä räätälöidymiä palveluita kuten esim. päiväkotia, perhepäivähoitoa; osa- tai kokopäivähoito, osaviikko, iltaja ympäri vuorokautisia päivähoitopalveluita, iltapäivätoiminnan palveluita ja erilaisia avoimen toiminnan muotoja huomioon ottaen eri käyttäjäryhmät ja palveluntuottajat.

Päivähoidon internet-sivuille on luotu varhaiskasvatuksen palveluopas, joka auttaa vanhempia etsimään heidän tarvitsemansa lasten- ja perheiden palvelut. Palvelunohjausta voidaan jatkossa kehittää ja toteuttaa myös toimialojen yhteisenä palveluna.

Päivähoitopalveluiden kattavuus ja käyttäjämäärät 1.1.2013

Kirkkonummella 31.12.2012 3948 0-6-vuotiasta lasta, joista suomenkielisiä (tai muu äidinkieli kuin ruotsi) lapsia oli yhteensä 3309 ja ruotsinkielisiä lapsia oli 639.

Kodin ulkopuolisessa hoidossa oli 62,66 % 0-6-vuotiaista lapsista. Kunnallisessa päivähoidossa oli 50,43 % (1991 lasta), yksityisessä 12,23 % (483 lasta) ja kotihoidon tuen piirissä 23,18 % (915) 0-6-vuotiaista. Loput 0-6-vuotiaista lapsista olivat äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaan piirissä.

1.1.2 Kasvun kehityksen ja oppimisen tukeminen

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen kasvua ja kehitystä. Varhainen tuki on osa varhaiskasvatuksen perustehtävää. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka edellyttää osaavaa henkilöstöä, jolla on riittävä lapsen kehityksen tuntemus ja keinot havainnoida lapsen kasvua ja kehitystä päivähoidon arjessa. Laadukkaan pedagogiikan toteuttaminen edellyttää myös päivähoitolle suunniteltuja pedagogisesti tarkoituksenmukaisia tiloja. Kaikki lapset tarvitsevat jossakin kehityksensä vaiheessa tukea. On tärkeää, että tuki on oikea-aikaista ja sitä tarjotaan oikeassa muodossa. Kirkkonummen päivähoitossa on käytössä Esiopetuksen perusteiden 2011 mukainen tuen kolmiportaisuus eli tuki jakautuu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen.

Kirkkonummella oli 77 lasta (3,11 %) tehostetun- tai erityisentuen piirissä kaikista kunnallisessa ja yksityisessä hoidossa olevista lapsista (31.12.2012). Lisäksi yleisen tuen lapsista 207 (8,3 %) saa yksilöllistettyä tarpeistaan lähtevää tukea kehitykseensä. Päivähoiton tuen piiriin kuuluvalla lapsella voi olla heikentyneet kasvun ja oppimisen edellytykset sairauden tai vamman vuoksi. Lapsella voi olla kasvussa tai kehityksessä ilmeneviä riskitekijöitä, joilla on vaikutusta lapsen oppimisvalmiuksiin. Lapsella voi olla tarve psyykkiselle tai sosiaaliselle lisätuelle. Tuen tarve voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolot eivät turvaa hänen terveyttään ja kehitystään. Lapsi voidaan ohjata päivähoitoon lastensuojelun avohuollon tukitoimena, jolloin päivähoito turvaa osaltaan lapsen hyvinvointia ja tukee vanhemmuutta.

Päivähoitossa toteutetaan inklusioperiaatetta, jossa päivähoiton erityispalvelut on viety osaksi päivähoiton kehitysympäristöjä; päiväkoteihin ja perhepäivähoitoon. Kaikilla lapsilla on oikeus saada päivähoitopaikka lähipäiväkodista tai perhepäivähoidosta.

Lapsen tarvitsemaa tukea tarjotaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yhteistyö vanhempien kanssa alkaa jo ennen kuin lapsi aloittaa päivähoiton kasvatuskumppanuuden toimintaperiaatteiden mukaisesti. Kasvatuskumppanuudessa korostuu lapsen, perheen ja erityispäivähoiton työntekijän ensimmäisten tapaamisten merkitys. Ensitapaaminen voi toteutua lapsen kotona tai päivähoitopaikassa. Tapaamisessa voivat olla mukana päiväkodin johtaja tai perhepäivähoiton ohjaaja, päivähoiton henkilökuntaa ja laaja-alainen erityislastentarhaopettaja.

Varhaisen tuen rakentuminen arkeen

Lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista seurataan päivähoitossa lapsen leikkiä ja toimintaa *havainnoimalla*. Tarkoituksena on hyödyntää moniammatillista osaamista lapsen parhaaksi yhdessä vanhempien kanssa.

Mikäli huolen aihetta syntyy, otetaan *huoli puheeksi* lapsen vanhempien kanssa ja keskustellaan lapsen tarvitsemasta tuesta kotona sekä päivähoitossa. Tuen suunnittelun pohjana on kokonaiskuva lapsesta; miten hän toimii arjessa, mitkä ovat lapsen vahvuudet ja mistä hän on kiinnostunut. Tavoitteena on ennaltaehkäistä mahdollisimman varhaisen ja oikea-aikaisen tuen avulla tuen tarpeen kasautumista ja tuen saannin pitkittymistä.

Mikäli lapsella on tuen tarvetta, voidaan päivähoitossa tarjota laaja-alaisen erityislastentarhanopettajan (lelto) ja varhaiskasvatuksen psykologin palvelua (suomenkielinen päivähoito), puheterapiaa, ryhmäavustajan tukea tai lapselle voidaan tarjota paikka tuetussa ryhmässä. Tarvittaessa perhe voidaan ohjata myös muihin tukipalveluihin kuten perheneuvolaan, terveyskeskuspsykologille tai -toimintaterapeutille, lastensuojelun sosiaalityöntekijälle tai psykiatrisen sairaanhoidon palveluihin.

Päivähoitossa ja esiopetuksessa *laaja-alainen erityislastentarhanopettaja* toimii varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana. Yksityisessä päivähoitossa ja esiopetuksessa (päiväkodeissa ja perhepäivähoitossa) laaja-alaiset erityislastentarhanopettajat (lelto) toimivat konsultoivina erityislastentarhanopettajaopettajina. Kirkkonummella on kaksitoista laaja-alaista erityislastentarhanopettajaa (2013) suomenkielisessä ja kaksi ruotsinkielisessä päivähoitossa. Laaja-alainen erityislastentarhanopettaja arvioi ja suunnittelee lapsen ohjausta yhdessä lapsen huoltajien ja lapsen oman päivähoitohenkilöstön ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen psykologin kanssa

(suomenkielinen päivähoito). Tarvittaessa lelto järjestää pedagogista arviointia tukevia pienryhmiä tai kuntouttavaa pienryhmätoimintaa joko yksin tai yhdessä toisen laaja-alaisen erityislastentarhanopettajan tai ryhmän muun kasvattajan kanssa.

Varhaiskasvatuksen psykologi työskentelee suomenkielisessä päivähoitossa tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä ja lapsiryhmän kasvattajien tukena lapsen kehitykseen, oppimiseen, käyttäytymiseen tai kasvatukseen liittyvissä asioissa. Lisäksi hän tekee tarvittaessa lapsen kognitiivisen ja / tai tunne-elämän tason tutkimuksia sekä osallistuu lapsen kouluvalmiusarviointiin.

Ryhmäavustajat työskentelevät tukien koko lapsiryhmän toimintaa. He toimivat yhdessä vanhempien ja muun kasvattajayhteisön kanssa yhtenä lasten hoitoa, kasvatusta ja kuntoutusta tukevan toiminnan toteuttavana henkilönä. Kirkkonummella kunnallisessa päivähoitossa työskentelee 29 ryhmäavustajaa suomenkielisessä ja yksi ruotsinkielisessä päivähoitossa. Yksityiset päiväkodit saavat samoilla kriteereillä ryhmäavustajaresurssin kuin kunnalliset päiväkoditkin. Lisäksi 1.8.2013 alkaen kunnassa työskentelee suomenkielisessä päivähoitossa yksi venäjänkielisten lasten kieli- ja kulttuuriavustaja, jonka tehtävänä on mm. kotouttaa venäjänkielisiä lapsia suomenkieliseen oppimisympäristöön.

Puheterapeutti arvioi lapsen puheterapian tarpeen, ohjaa tarvittaessa jatkotutkimuksiin sekä suunnittelee ja toteuttaa kuntoutuksen. Puheterapia on kokonaisvaltaista kuntoutusta, jossa otetaan huomioon lapsen sosiaalinen, psyykkinen ja fyysinen kehitysvaihe. Tämän vuoksi yhteistyö vanhempien kanssa on ensiarvoisen tärkeä osa puheterapiaa. Kirkkonummen suomenkielisessä päivähoitossa työskentelee kaksi puheterapeuttia. Ruotsinkieliset puheterapiapalvelut järjestetään ostopalveluna. Yksityisessä päivähoitossa olevan lapsen puheterapian toteuttavat perusturvan puheterapeutit

Tuettuja ryhmiä on Kirkkonummella suomenkielisessä päivähoitossa viisi. Tuetuissa ryhmissä on 15 lasta ja kolme kasvatusvastuullista henkilöä. Tällä kohdennetulla pedagogisella lisäresursoinnilla pyritään ennaltaehkäisemään lasten vaikeuksien syvenemistä ja kasautumista, sekä tarjoamaan riittävä tuki tuen tarpeessa oleville lapsille. Ruotsinkielisessä päivähoitossa lapsiryhmäkoko mietitään tapauskohtaisesti. Ryhmässä, jossa on useita tehostetun tai erityisentuen tarvitsevia lapsia, ryhmäkoko voidaan pienentää.

Tuetut ryhmät eivät ole riittävä tuki kaikille lapsille. Lapset jotka tarvitsevat tiukkaa struktuuria arkeensa tarvitsevat *tehostetun tuen ryhmiä*. Tehostetun tuen ryhmissä lapsia on 12 ja heistä viidellä on vahvan tuen tarvetta (tehostettu tai erityinen tuki). Henkilökuntana on erityislastentarhanopettaja, lastentarhanopettaja ja lähihoitaja. Tavoitteena suomenkielisessä päivähoitossa on perustaa v. 2014 kaksi tehostetun tuen ryhmää ja 2015 samoin kaksi ryhmää kunnan eri päivähoitoalueille, siten että kullakin alueella on tällöin yksi tehostetun tuen ryhmä.

1.1.3 Esiopetus

Esiopetus on vuosi ennen oppivelvollisuuden alkamista annettavaa suunnitelmallista kasvatusta ja opetusta. Esiopetuksen tehtävänä on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä, oppimaan oppimista ja tukea tervettä itsetuntoa antamalla hänelle mahdollisuus myönteisiin oppimiskokemuksiin yksilönä ja ryhmän jäsenenä.

Kaikilla lapsilla on perusopetuslain mukainen oikeus maksuttomaan esiopetukseen (700 tuntia lukuvuodessa), mutta siihen osallistuminen on vapaaehtoista. Esiopetus on vuosi ennen oppivelvollisuuden alkamista annettavaa suunnitelmallista kasvatusta ja a tukea tervettä itsetuntoa antamalla hänelle mahdollisuus myönteisiin oppimiskokemuksiin yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Esiopetuksen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on lähtökohtana lapsen kiinnostuksen kohteet ja halu oppia. (Kirkkonummen kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma 2004 ja 2011.) Esiopetussuunnitelman toteuttamisessa noudatetaan samoja toimintamuotoja ja menetelmiä kuin edellä kuvatussa varhaiskasvatuksessa.

Kirkkonummella esiopetusta annetaan 760 tuntia lukuvuodessa; neljä tuntia päivässä koulun toimintapäivinä (190 pv). Esiopetuksessa noudatetaan valtakunnallista että paikallista Esiopetuksen opetussuunnitelmaa. Jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan yksilöllinen lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Esiopetusta järjestetään kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa. Päiväkodin esiopetusryhmiä toimii myös koulun tiloissa. Kaksi esiopetusryhmää toimii osana koulun toimintaa rehtorin alaisuudessa (kielikylypy ja alkuluokka). Yhdellä esiopettajalla voi olla enintään 13 esioppilasta. Mikäli ryhmän koko on suurempi, enintään 20 oppilasta, tulee esiopettajan lisäksi ryhmässä olla koulunkäyntiavustaja, lastenhoitaja tai muu tehtävään soveltuva ammatillisen koulutuksen suorittanut henkilö.

Esiopetuksessa oli Kirkkonummella esioppilaita 20.9.2013 yhteensä 621 joista 497 suomenkielisessä ja 124 ruotsinkielisessä esiopetuksessa. Esiopetuksen piirissä on vuosittain 98–99% ikäluokasta. Esiopetuksen oppilaista 87 % tarvitsee myös esiopetusta täydentävää aamu- ja iltapäivähoitoa. Päivähoito järjestetään pääsääntöisesti samassa paikassa kuin esiopetuskin. Tällöin noudatetaan päivähoitoasetuksen määrittelemiä ryhmäkokoja.

Hallitus esittelee uudet esiopetuksen perusteet eduskunnalle kevätistuntokaudella 2014 ja ne astuvat voimaan 2015. Esiopetuksen velvoittavuudesta on keskusteltu ja selvityshenkilöt dosentit Jarmo Kinos ja Tuire Palonen antoivat 5.6.2013 selvityksen opetusministerille esiopetuksen muuttamisesta velvoittavaksi. Hallituksen budjettiesityksessä 30.8.2013 esiopetus esitettiin muutettavan velvoittavaksi. Velvoittavuudella on tarkoitus parantaa lasten tasa-arvoisia oppimisvalmiuksia.. Kirkkonummella tullaan jatkossa järjestämään kunta- ja palvelustrategian mukaisesti esiopetus vain kunnallisissa päiväkodeissa.

Hallitus on antanut esityksen eduskunnalle uudesta oppilas- ja opiskelijahuoltolaista kesäkuussa 2013. Uusi laki astuu voimaan 1.8.2014. Jo voimassa oleva perusopetuslaki velvoittaa kuntia tarjoamaan myös esiopetusikäisille lapsille psykologi - ja kuraattoripalvelut.

Tukea tarvitsevan lapsen esiopetusta järjestetään päiväkotien esiopetusryhmissä. Esiopetuksen erityispalveluiden tavoitteena on mahdollistaa lapsen yhtenäinen oppimispolku, jossa varhaiskasvatus, esiopetus ja alkuopetus muodostavat lapsen yksilöllisiä kehityspiirteitä tukevan ehyen kokonaisuuden. Esi- ja perusopetuksen nivelvaiheessa lapsen kouluun siirtymistä tuetaan. Pääpaino on tukea tarvitsevien lasten oppimisvaikeuksien varhaisessa tunnistamisessa, ennaltaehkäisyssä ja tukemisessa. Nivelvaiheen neuvotteluissa ovat läsnä esiopetuksen, perusopetuksen sekä oppilashuollon edustajat. Tukea tarvitsevien lasten osalta nivelvaiheessa ovat aina mukana vanhempien lisäksi laaja-alaiset erityislastentarhanopettajat esiopetusryhmän lastentarhanopettajan lisäksi sekä mahdollisesti varhaiskasvatuksen psykologi (suomenkielinen päivähoito).

Kasvun ja oppimisen tuen ryhmä (KOTU- ryhmä), johon kuuluvat erityisopetuksen koordinaattori, johtava koulupsykologi, erityispäivähoidon koordinaattori ja varhaiskasvatuksen psykologi suunnittelevat vahvaa tukea tarvitsevien lasten (lapsi ei pärjää yleisopetuksen isossa luokassa) koulupolkua yhdessä laaja-alaisten erityislastentarhanopettajien ja koulupsykologien kanssa suomenkielisessä päivähoidossa.

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta. Pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen saaneella lapsella on oikeus jo viisivuotiaana saada esiopetusta ja hänen oppivelvollisuutensa alkaa 6-vuotiaana, jolloin hänen tulee osallistua oppivelvollisuuden alkamisvuonna järjestettävään esiopetukseen. Esiopetus järjestetään koulun/päiväkodin esiopetusryhmässä.

Pidennettyä oppivelvollisuutta suorittavan lapsen opetus on erityisopetusta ja hänelle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. Lapsi saa ohjausta tulevan koulunsa erityisopettajalta 1h / viikko.

1.1.4 Kehittämiskohteet varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Kunnan palvelustrategiasta johdettuja sitovia kehittämishankkeita ovat:

- Asukaspuistotoiminnan käynnistäminen kaikilla kunnan alueilla vuoteen 2016 mennessä
- Kaksikielistä asukaspuistotoimintaa kehitetään verkostoitumalla niiden kunnan, kolmannen sektorin ja paikallisten toimijoiden kanssa, jotka toiminnallaan ja palveluillaan pyrkivät tukemaan lapsiperheiden ja asukkaiden hyvinvointia ja ennaltaehkäisemään korjaavien palveluiden tarvetta. Asukaspuistotoiminnan tavoitteena on omalta osaltaan tehdä näkyväksi alueen asukkaiden voimavarat ja luoda tilaa ja mahdollisuuksia uusille lisäarvoa tuottaville toimintatavoille ja innovaatioille
- Kerhotoiminnan laatua ja määrää kehitetään vastaamaan kysyntää kaikilla alueilla
- Kerhomuotoisen toiminnan kysyntää ruotsinkielisessä päivähoidossa selvitetään vuonna 2013 ja toiminta pyritään käynnistämään vuonna 2014
- Pedagogisen koulutuksen saaneen henkilöstön suhteellisen osuuden lisääminen varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöstä; kaikissa lapsiryhmissä kaksi lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavaa henkilöä
- Tietotekniikan käyttö varhaiskasvatuksessa pedagogisena välineenä lisääntyy. Välineiden hankintaa ja henkilökunnan koulutusta niiden käyttöön lisätään
- Inklusio-mallin ylläpitämiseksi varhaiskasvatuksessa tulee olla valmius muuttaa lastentarhanopettajan vakanssi erityislastentarhanopettajan vakanssiksi tilanteissa, joissa lapsiryhmässä on n. 33 % tukea tarvitsevia lapsia suomenkielisessä päivähoidossa
- Kasvatushenkilöstön täydennyskoulutus ja työnohjaus on taattava tarvetta vastaavaksi
- Tuettujen ryhmien lisääminen palvelutarjonnan kasvaessa ja tukea tarvitsevien lasten määrän kasvaessa siten, että kullakin alueella on tuettuja ryhmiä tarpeen mukaan
- Tehostettujen ryhmien perustaminen jokaiselle päivähoitoalueelle v. 2016 mennessä suomenkielisessä päivähoidossa

- Päivähoidolle ja esiopetukselle osoitettava päivähoitoon ja esiopetukseen suunnitellut asianmukaiset tilat sekä asianmukaiset työskentelytilat päivähoidon erityistyöntekijöille.
- Palveluprosessien konkreettinen kuvaus moniammatillisen verkostoyhteistyön selkiyttämiseksi
- Yhteistyön kehittäminen edelleen neuvolan ja perheneuvolan kanssa
- Oppilashuollon palveluiden toiminnan kehittäminen esiopetuksessa sekä kuraattori/ sosiaalityöntekijäpalvelujen tarjoaminen esiopetuksessa perusopetuslain mukaisesti.
- Alle neuvolaikäisten lasten kuntoutustyöryhmän toiminnan kehittäminen

1.2 Perusopetus

Perusopetus on lapsille ja nuorille kuuluva kunnan peruspalvelu. Perusopetuksen tavoitteena on opettaa lapsille ja nuorille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä turvata kaikille koulutuksellinen perusta. Tavoitteena on myös tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen sekä osaltaan edistää sivistystä ja tasa-arvoa yhteiskunnassa. (Perusopetuslaki 2§ 1998).

Valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden, kunnan koulutoimen opetus- ja kasvatustavoitteiden sekä huoltajille tehdyn arvokyselyn tulosten pohjalta Kirkkonummen kunnan perusopetus painottaa seuraavia arvoja

- *Vastuullisuus*: Oppilas kasvaa vastuuseen. Hän oppii tunnistamaan tekojensa ja sanojensa seuraukset. Vastuullinen oppilas noudattaa koulun sääntöjä, käyttäytyy hyvin koulun henkilökuntaa ja oppilaita kohtaan sekä huolehtii tavaroiden ja tilojen siisteydestä ja eheydestä.
- *Tasa-arvo*: Jokaisella on samat oikeudet opetukseen sukupuolesta, rodusta, uskonnosta, arvomaailmasta tms. riippumatta.
- *Yksilön oikeuksien kunnioitus*: Jokaisella oppilaalla on Suomen perustuslain suomat perusoikeudet, joihin kuuluvat mm. koskemattomuus, oikeus tulla kuulluksi ja saada omien taipumustensa mukaista opetusta.
- *Yhteisöllisyys*: Koulu on jäseniään arvostava yhteisö. Opetus tukee terveen itsetunnon kehittymistä. Oppilas oppii tunnistamaan vahvuutensa ja hyväksymään heikkoutensa. Oppilaat harjoittelevat mm. yhteistoiminnallisia työtapoja, yhteisöllistä päätöksen tekoa ja yhteisten hankkeiden toteuttamista.”

(Kirkkonummen kunnan opetussuunnitelma 2005).

Lasten ja nuorten huoltajilla on pääasiallinen vastuu kasvatuksesta. Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisössä. Tällaisen yhteisvastuullisen kasvatuksen tavoitteena on edistää oppilaiden oppimisen edellytyksiä sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia. Huoltajien ja oppilaiden aktiivista osallistumista koulutyöhön, koulun toimintaan ja yhteiseen päätöksentekoon, suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä seurantaan rohkaistaan ja tuetaan.

1.2.1 Perusopetuksen resurssit

Kunnassa on yhteensä 11 suomenkielistä ja 6 ruotsinkielistä perusopetuksen koulua sekä yksi suomenkielinen erityiskoulu. Lukuvuonna 2013 – 2014 perusopetusta saa kunnassa 4721 oppilasta, joista ruotsinkielisiä on 22 prosenttia (1056 oppilasta). Suomenkielisten peruskoulujen keskimääräinen opetusryhmäkoko vuosiluokilla 1 – 2 on 19,07 (vaihteluväli 14-32) ja vuosiluokilla 3 –

9 keskimääräinen opetusryhmäkoko on 22,28 (vaihteluväli 12 – 32). Ruotsinkielisten peruskoulujen keskimääräinen opetusryhmäkoko vuosiluokilla 1 – 2 on 18,4 ja vuosiluokilla 3 – 9 18,6.

1.2.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki perusopetuksessa

Perusopetuslaki ja Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet muuttuivat osittain v. 2010 – 2011 . Uudistettu perusopetuslaki astui voimaan 1.1.2011 ja kunnissa sitä piti alkaa soveltaa alkaen 1.8.2011. Valtakunnan ja Kirkkonummen kunnan perusopetuksen opetussuunnitelman muutokset ja täydennykset on otettu käyttöön 1.8.2011.

Muutokset koskevat erityisesti opetuksen ja koulunkäynnin tukea ja muutosten tavoitteena on ollut vahvistaa jokaisen esi- ja perusopetuksessa olevan oppilaan oikeutta saada tukea riittävän varhain ja joustavasti opetuksen yhteydessä. Uudistuksessa painotetaan myös moniammatillisuutta ja yhteistyötä kotien kanssa. Uutena asiana on kunnille ja kouluille tuotu velvoite järjestää tukea kolmiportaisesti: yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki.

Kaikilla perusopetuksen oppilaille on oikeus saada kolmiportaisen tuen muotoja riittävän varhain, joustavasti ja omien tarpeidensa mukaan. Tukimuodot määräytyvät oppilaan tarvitseman tuen määrän ja laadun mukaisesti. Mm. vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, opetuksen eriyttäminen, samanaikaisopetus ja opetusryhmien joustava muuntelu ovat tukimuotoja, jotka ovat kaikkien opettajien käytössä. Kaikissa perusopetuksen kouluissa on mahdollista käyttää tukimuotoina myös tukiopetusta, osa-aikaista erityisopetusta, oppilashuollollisia tukitoimia ja koulunkäyntiavustajapalveluja.

Tuen kolmiportaisuus sisältää yleisen, tehostetun ja erityistuen

Tehdään intensiivisesti toisin

Moniammatillinen
pedagoginen keskustelu ja havainnointi
Erityisen tuen päätös

ERITYINEN TUKI
HOJKS

Tehdään toisin säännöllisesti ja / tai monin eri tavoin

Pedagoginen selvitys

Lastentarhanopettajan ja oppilashuollon pedagoginen keskustelu ja havainnointi, laaja-alaisen erityislasterhan-opettajan tuki

TEHOSTETTU TUKI
oppimissuunnitelma
Opetuksen tietoinen kehittäminen laajasti:
joustavat järjestelyt, oppimisympäristön

Tehdään jotakin toisin

Pedagoginen arvio

Pedagoginen keskustelu vanhempien, lapsen ja lastentarhanopettajan kesken, havainnointi

YLEINEN TUKI
(oppimissuunnitelma)
Opetuksen tietoinen kehittäminen jossakin kohdassa.

Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikainen erityisopetus on erityisopettajan antamaa opetusta, jota järjestetään kaikissa perusopetuksen kouluissa. Osa-aikainen erityisopetus annetaan muun opetuksen yhteydessä samanaikaisopetuksena, yksilöllisesti tai pienryhmässä. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet nivelletään oppilaan muuhun opetukseen. Osa-aikainen erityisopetus on tilapäistä, ja sitä annetaan niille oppilaille, joille tukiopeus ei yksin riitä. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa oppilaille, joilla on lieviä oppimisvaikeuksia (esim. lukivaikeus), vaikeuksia jossakin oppiaineessa, tarkkaavuuden tai keskittymisen vaikeuksia tai sosiaalisten taitojen vaikeuksia. Osa-aikaisessa erityisopetuksessa noudatetaan yleisopetuksen opetussuunnitelmaa. Aloitteen osa-aikaiseen erityisopetukseen pääsystä tekee oppilas, huoltaja, opettaja tai koulun oppilashuoltoryhmä.

Erityisopetuksen pienryhmät lähikouluissa

Kun edellä mainitut tukitoimet eivät riitä, on oppilaan mahdollista saada erityisopetuksen pienryhmän tukea. Jotta mahdollisimman moni perusopetuksen oppilas saisi tuen oppimiselleen ja koulunkäynnilleen mahdollisimman lähellä kotia, on useimmille suomenkielisille kouluille ja ruotsinkieliseen Winellska skolaniin perustettu erityisopetuksen pienryhmiä oppilaiden tukemiseksi. Opiskelu voi olla osittain tai kokonaan pienryhmässä tapahtuvaa ja pienryhmäopiskelu voi kestää tietyn periodin tai se voi olla pysyväisluonteisempaa. Erityisopetuksen pienryhmän opettajana toimii erityisluokanopettaja ja hänen työparinaan luokassa työskentelee usein koulunkäyntiavustaja. Erityisopetuksen pienryhmien toimintaperiaatteet ovat koulukohtaisia.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Lakisääteiset prosessit:

Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
<ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyö huoltajan kanssa - Opetuksen eriyttäminen - Samanaikaisopetus - Opetusryhmien joustava muuntelu - Oppilaanohjaus - Koulun kerhotoiminta - Aamu- ja iltapäivätoiminta - Tukiopetus - Osa-aikainen erityisopetus - Koulunkäyntiavustajapalvelut - Oppilashuollon tuki 	<ul style="list-style-type: none"> - Kun yleinen tuki ei riitä - Tuki säännöllistä tai samanaikaisesti eri tukimuotoja - Kokonaisvaltaista, pitkäjänteistä - Oppimisen ja koulunkäynnin seuraaminen ja arviointi säännöllisesti - Kaikki em. tukimuodot mahdollisia (erityisesti painottuu joustava opetusryhmien käyttö, kodin kanssa tehtävä yhteistyö, osa-aikainen erityisopetus, oppilashuollon tuki 	<ul style="list-style-type: none"> - Muut tukitoimet eivät riitä - Kaikki em. tukimuodot mahdollisia, painottuu oppilashuollon tuki, avustajapalvelut - Mahdollisia vain tässä: erityisen tuen päätöksellä annettava erityisopetus, oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen - Opetus ja muut tukitoimet joko muun opetuksen yhteydessä tai erityisluokalla
Oppimissuunnitelma mahdollinen	Oppimissuunnitelma pakollinen	Erityisen tuen päätös ja HOJKS pakollinen

Kunnan keskitetysti järjestetty suomenkielinen erityisopetus

Kunnassa järjestetään edelleen keskitetysti niiden oppilaiden opetus, jotka tarvitsevat erittäin vahvaa tukea ja joilla on

- sosiaalisen sopeutumisen ja/tai tunne-elämän vaikeuksia
- psykiatrinen hoitosuhde
- laaja-alaisia oppimisen vaikeuksia / lievä kehitysviivästymä
- lievä tai keskivaikea kehitysvamma
- laaja-alaisia oppimisen vaikeuksia/kehitysvamma ja/tai autismi.

Sosiaalisen sopeutumisen ja tunne-elämän vaikeudet voivat ilmetä pelokkuutena, levottomuutena, keskittymisen tai tarkkaavuuden vaikeutena tai käytöshäiriöinä. Opetuksessa kehitetään myönteistä opiskeluasennetta ja vahvistetaan oppilaan sosiaalisia taitoja ja itsetuntoa. Opetuksessa noudatetaan yleisopetuksen opetussuunnitelmaa.

Sopeutumisen ja/tai tunne-elämän vaikeuksia kuntouttavaa opetusta annetaan Kirkonkylän koulussa (1 - 6 luokat) ja Kirkkoharjun koulussa (7 - 9 luokat).

Opetusta alakouluikäisille oppilaille, joilla on psykiatrinen hoitosuhde, annetaan Kirkonkylän koulussa.

Papinmäen koulussa (erityiskoulu) on erityisopetuksen opetusryhmiä, joissa annetaan laaja-alaisia oppimisvaikeuksia kuntouttavaa opetusta, lievästi ja/tai keskivaikeasti kehitysvammaisten opetusta sekä autististen oppilaiden opetusta. Oppilaita opetetaan käytännönläheisesti ja opetuksen tavoitteet ja sisällöt on yksilöllistetty oppilaan kykyjä ja tarpeita vastaavaksi.

Ostopalveluna järjestetty opetus

Kirkkonummella ei ole erityisluokkamuotoista opetusta monivammaiselle ja vaikeasti kehitysvammaiselle oppilaalle. Kyseiset oppilaat tarvitsevat erityisluokkaopetusta, jota annetaan juuri tähän toimintaan suunnitellussa oppimisympäristössä, tarvittavin apuvälinein ja –keinoin tuettuna sekä ammattitaitoisen opetushenkilöstön antamana. Em. oppilaiden opetus järjestetään lähikaupunkien tai valtion erityisluokissa tai –kouluissa. Kunnan koulutoimi järjestää ostopalveluna opetuksen, oppilaan kuljetuksen ja tarvittaessa koulunkäyntiavustajan. Kirkkonummi ostaa opetuspalveluja lähikunnista ja esim. Rinnekodin ja Ruskeasuon kouluista. Ruotsinkielistä vastaavaa opetusta hankitaan ostopalveluna Helsingistä ja Espoosta.

Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikainen erityisopetus on erityisopettajan antamaa opetusta, jota järjestetään kaikissa perusopetuksen kouluissa. Osa-aikainen erityisopetus annetaan muun opetuksen yhteydessä samanaikaisopetuksena, yksilöllisesti tai pienryhmässä. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet nivelletään oppilaan muuhun opetukseen. Osa-aikainen erityisopetus on tilapäistä, ja sitä annetaan niille oppilaille, joille tukiopeus ei yksin riitä. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa oppilaille, joilla on lieviä oppimisvaikeuksia (esim. lukivaikeus), vaikeuksia jossakin oppiaineessa, tarkkaavuuden tai keskittymisen vaikeuksia tai sosiaalisten taitojen vaikeuksia. Osa-aikaisessa erityisopetuksessa noudatetaan yleisopetuksen opetussuunnitelmaa. Aloitteen osa-aikaiseen erityisopetukseen pääsystä tekee oppilas, huoltaja, opettaja tai koulun oppilashuoltoryhmä.

1.2.3 Perusopetuksen kehittämiskohteet

Sivistystoimen palvelustrategiaan (2007) on kirjattu perusopetuksen kehittämisen kohteina:

- yhtenäinen oppimispolku esiopetuksesta peruskoulun loppuun saakka
- pyrkimys siihen, että mahdollisimman moni oppilas voi käydä lähikoulua
- visiona, että tietyn alueen päiväkodit ja koulut muodostavat alueensa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen pedagogisen oppimiskeskuksen.
- opetussuunnitelmalliset ratkaisut erilaisten oppijoiden huomioimiseksi
- erityisopetuksen tarpeen kasvuun vastaaminen riittävällä panostuksella ennaltaehkäisevään työhön ja opetuksen järjestämiseen
- alueellisessa erityisopetuksessa yhteistyön tiivistäminen kunnan eri peruskoulujen kesken
- erityisoppilaiden asioihin liittyvän tiedonkulun tehostaminen koulunkäynnin nivelvaiheissa

Esi- ja alkuopetuksen kehittämissuunnitelman visioina vuosille 2007-2011 on esitetty

- riittävä tuki jo varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa
- tavoitteeksi kunnan kaikkien alkuopetusryhmien maksimikooksi 20 oppilasta
- jokaisella perusopetuksen koululla olevien tukipalveluiden kasvaminen suhteessa oppilasmäärän kasvuun, tukipalveluiden saatavuuden ja riittävyyden takaaminen heti tarvittaessa jokaiselle alkuopetuksen oppilaalle
- mahdollisimman monella alaluokkien koululla erityisopetuksen pienryhmä
- oppilaalla mahdollisuus käydä alkuopetusluokat omassa lähikoulussa tai oman asuinalueen erityisluokalla
- kunnassa mahdollisuus tarjota erityisluokkaopetusta monivammaisille, vaikeasti kehitysvammaisille ja autistisille lapsille

1.3 Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta

Aamu- ja iltapäivätoiminnan toteuttamista ohjaavat valtakunnalliset koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet sekä kunnan oma iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma. (628/1998, opetushallituksen määräys 5/0111/2004.) Koululaisten iltapäivätoiminnan yleisenä tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä sekä luoda pohja hyvälle kasvulle.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on tarkoitettu kaikille ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä erityisopetukseen siirretyille oppilaille, jotka ovat vuosiluokilla 3 – 9.

Iltapäivätoimintaa järjestetään koulupäivän jälkeen klo 12 – 17 ja lisäksi Papinmäen koulun oppilaille järjestetään aamutoimintaa klo 7 – 9. Toimintaan osallistuminen on oppilaille vapaaehtoista ja maksullista. Iltapäivätoiminta on lapsen vapaa-aikaa, jonka lähtökohtana on lapsen tarpeet, halut ja mielenkiinnon kohteet. Iltapäivätoiminnan tarkoituksena on tarjota ohjattua ja virkistävää vastapainoa ja tukea koulutyölle sekä myös mahdollisuuksia lasten omaan toimintaan ja lepoon turvallisen aikuisen seurassa. Toiminnassa voidaan varata aikaa myös läksyjen tekoon.

Lukuvuonna 2013 – 2014 suomenkielisessä aamu- ja iltapäivätoiminnassa on mukana noin 406 pääsääntöisesti ensimmäisen vuosiluokan oppilasta. Ruotsinkielisiä oppilaita on mukana aamu- ja iltapäivätoiminnassa noin 150. Yksityiset palveluntarjoajat tuottavat noin 60 prosenttia kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

1.4 Oppilashuolto ja avustajapalvelut

1.4.1 Oppilashuolto lainsäädännössä

Vuoden 2014 elokuussa tulee voimaan oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, joka kokoaa nyt lainsäädännössä hajallaan olevat oppilas- ja opiskelijahuolto ja henkilötietojen käsittelyä, kirjaamista, rekisteröimistä ja salassapitoa koskevat säädökset. Lain avulla toiminnan painopistettä siirretään enemmän yhteisölliseen työhön nykyisestä yksilökeskeisestä työstä ja ennaltaehkäisevään työhön nykyisestä korjaavasta työstä. Lain tarkoituksena on 1) edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä, 2) edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä, 3) turvata varhainen tuki sitä tarvitseville, 4) turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhuoltopalveluiden yhdenvertainen saatavuus ja laatu ja 5) vahvistaa opiskeluhuollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

Oppilaalla on oikeus saada maksutta sellainen oppilashuolto, joka opetukseen osallistuminen edellyttää. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kouluyhteisössä. Oppilashuolto toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi oppilaille on lakisääteinen oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Opiskeluhuoltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuolto sekä opiskeluhuollon palvelut, joita ovat

psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhoitoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden sekä heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. (Oppilas- ja opiskeluhoitolaki 3 § ja 9 §, Perusopetuslaki § 31a).

1.4.2 Oppilashuollon resurssit

Oppilas- ja opiskeluhoitolaki edellyttää, että 1.8.2014 alkaen koulupsykologi- ja kuraattoripalvelut ovat opiskelijoiden saatavilla esiopetuksesta aina toiselle asteelle saakka. Tällä hetkellä psykologipalvelut puuttuvat lukioista sekä suomenkielisessä, että ruotsinkielisessä opetustoimessa ja ruotsinkielisessä opetustoimessa esiopetuksen osalta. Esiopetuksen osalta kummassakaan kieliryhmässä ei ole kuraattoripalveluja. Kirkkonummen kunnan suomenkielisessä oppilashuollossa on neljä koulupsykologin ja kuusi koulukuraattorin virkaa/tointa. Kunnan suomenkielisten koulupsykologien ja koulukuraattoreiden vastuualueena on 12 koulua ja oppilaspohja kokonaisuudessaan on 4 468 lasta (koulupsykologin asiakaspohja keskimäärin 1 030 oppilasta/työntekijä, koulukuraattorin asiakaspohja keskimäärin 655 oppilasta/työntekijä). Kunnan ruotsinkielisen oppilashuollon asiakaspohjana on 1 221 oppilasta ja 7 koulua. Ruotsinkielisessä oppilashuollossa on yksi koulupsykologi ja kaksi koulukuraattoria (koulupsykologin asiakaspohja keskimäärin 1 100 oppilasta, koulukuraattorin asiakaspohja keskimäärin 611 oppilasta/työntekijä). Koulunkäyntiavustajapalveluita on oppilashuollossa 1919 viikkotyötuntia eli 77 koulunkäyntiavustajaa. Kirkkonummen kunnan palvelustrategiassa on linjattu, että oppilashuoltohenkilöstön tavoiteltu asiakaspohja on 800 oppilasta/työntekijä. Valtakunnallisissa suosituksissa linjataan, että asiakaspohja voisi olla korkeintaan 600 oppilasta/työntekijä ja toimintaa yhdellä työntekijällä 2-3 kouluyhteisössä. Kirkkonummen kunnassa on tehostetun tuen oppimissuunnitelmalla ja erityisen tuen päätöksellä opiskelevia oppilaita kumpiakin noin 5-6 %.

1.4.3 Koulupsykologi- ja kuraattoripalvelut

Koulupsykologi on lapsen ja nuoren psykologisen kehityksen ja psyykkisen hyvinvoinnin ja oppimisen psykologian erityisosaaja. Koulupsykologin työn tavoitteena on edistää oppilaiden psyykkistä hyvinvointia yksilöinä ja ryhmän jäsenenä ja tukea oppimistavoitteiden saavuttamista. Tavoitteena on havaita oppilaiden vaikeudet mahdollisimman varhain koulunkäynnin alkaessa ja kohdistaa tuki oikea-aikaisesti. Koulupsykologiin voi ottaa yhteyttä, jos oppilaalla on oppimisvaikeuksia, jos oppilas tarvitsee oppimisensa tueksi tukimuotoja, jos oppilaan käyttäytymisessä tapahtuu muutoksia tai jos oppilas on alakuloinen tai pelokas. Oppilaan tilanteen kartoittamiseksi koulupsykologi neuvottelee oppilaan, huoltajien ja opettajan kanssa. Tarvittaessa oppilaalle voidaan tehdä psykologinen tutkimus, joka käsittää oppimisvaikeuksien taustojen selvittelyä ja oppimisvaikeuksien arviointia. Tutkimuksen ja neuvottelujen perusteella oppilaalle suunnitellaan mahdollisia tukitoimia tai jatkotutkimuksia. Tarvittaessa oppilaita ja perheitä voidaan ohjata perheneuvolan, neuropsykologisiin tai psykiatrisiin tutkimus- ja hoitopaikkoihin. Tutkimuksista ja tukitoimien järjestämisestä neuvotellaan aina huoltajien kanssa.

Tärkeimmät syyt koulupsykologin asiakkuuteen olivat vuonna 2013: oppiminen 43,8 % (esim. yleiset oppimisvaikeudet, kielelliset vaikeudet), koulunkäyntijärjestelyt 18,2 % (esim. koulunkäynnin alkuun liittyvät järjestelyt, kouluvalmiuden arviointi (ruotsinkielinen esiopetus), opetusjärjestelyt), käyttäytyminen 17,1 % (esim. keskittymisvaikeudet, uhmakkuus, sääntöjen rikkominen), ja

tunne-elämä 13.2 % (esim. masentuneisuus, alakuloisuus, oman kasvun ja kehityksen tuki, arkuus, jännittäminen, ahdistuneisuus, pelot).

Varhaiskasvatuksen psykologi (suomenkielinen esiopetus)

Tarkkaa tilastointia varhaiskasvatuksen psykologin asiakkuuden syistä ei ole lukuvuodelta 2013–2014, koska virka perustettiin 1.8.2013 alkaen. Asiakkuuden taustalla on usein ollut huolta lapsen kokonaiskehityksestä tai sen osa-alueista tai käyttäytymisen tai tunne-elämän haasteita. Varhaiskasvatuksen psykologi osallistuu myös lapsen kouluvalmiuden arviointiprosessiin.

Koulukuraattoriyössä edistetään oppilaiden sosiaalista kasvua ja arjen sujumista, toimintakykyä ja vuorovaikutussuhteita. Työn tavoitteena on oppilaiden hyvinvoinnin, sosiaalisen kehityksen ja koulunkäynnin tukeminen sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistäminen. Kun herää huoli oppilaan tilanteesta, oppilas itse tai huoltaja voi olla suoraan koulukuraattoriin yhteydessä. Kuraattorin asiakkaaksi ohjaututaan myös opettajan tai oppilashuoltoryhmän kautta. Oppilaalla voi olla vaikeuksia ihmissuhteissa, tunne-elämässä tai käyttäytymisessä. Nämä voivat ilmetä esim. koulumotivaation vähäisyytenä, luvattomina poissaoloina tai päihteiden käyttönä. Lisäksi kuraattori on usein mukana kiusaamistilanteiden jatkoselvittelyissä ja seurannassa. Oppilas voi saada tukea myös kotona tapahtuviin elämäntilanteiden muutoksiin.

Keskustelut oppilaiden ja vanhempien kanssa ovat luottamuksellisia. Keskustelujen tavoitteena etsiä yhdessä ratkaisuja ja arvioida tarvittavia tukitoimia. Tarvittaessa kuraattori ohjaa ulkopuolisten tukipalvelujen piiriin. Koulukuraattori pyrkii yhdessä koulun opettajien ja muun henkilökunnan kanssa edistämään ja kehittämään koulu yhteisön hyvinvointia ja oppimisympäristöä ennaltaehkäisevästä näkökulmasta. Kuraattori toimii kunnallisissa ja alueellisissa moniammatillisissa tiimeissä sekä tekee verkostotyötä lastensuojelun, perheneuvolan, lasten ja nuorten psykiatristen poliklinikkojen, nuorten hyvinvointiaseman, nuorisolääkärin ja nuorisotoimen kanssa.

Tärkeimmät syyt koulukuraattoreiden asiakkuuteen olivat vuonna 2013: käyttäytyminen 32,0 % (esim. uhmakkuus, sääntöjen rikkominen, poissaolot, motivaatio-ongelmat,), tunne-elämä 23,5 % (esim. masentuneisuus, alakuloisuus, oman kasvun ja kehityksen tuki), sosiaaliset suhteet 21,7 % (esim. kaverisuhteet, kiusaamistilanteet), ja perhe 14,3 % (perherakenteen muutokset ja huoltajuuteen liittyvät asiat, hoitoon, huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvät asiat).

Koulupsykologin ja koulukuraattorin perustyöhön kuuluvat neuvottelut koulun henkilöstön ja vanhempien kanssa, psykologiset tutkimukset/sosiaaliset selvitykset, yhteistyö sidosryhmien kanssa, jatkotutkimuksiin ja hoitoon ohjaaminen, lausuntojen laatiminen, asiakastyön kirjaaminen, oppilaiden yksilöllinen tukeminen ja vanhempien ohjaaminen ja tukeminen heidän kasvatustyössään. Työhön koulu yhteisössä sisältyy moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä toimiminen, erityisen tuen päätösten valmistelu yhdessä oppilashuoltoryhmän muiden jäsenten kanssa, konsultaation tarjoaminen koulun henkilöstölle ja osallistuminen oppilashuollon toimintamallien kehittämiseen. Koulupsykologi ja -kuraattori osallistuvat kodin ja koulun yhteistyön kehittämiseen, moniammatilliseen yhteistyöhön koulun ulkopuolisten palveluiden työntekijöiden kanssa ja tiedottavat omasta työstään oppilaille, vanhemmille ja yhteistyökumppaneille. Lisäksi koulupsykologi ja koulukuraattori kehittävät koulupsykologi- ja koulukuraattoritoimintaa ja tekevät muuta kehittämistyötä, osallistuvat koulutuksiin ja työnohjauksiin ja vastaavat oman työnsä sisällöllisestä ja menetelmällisestä kehittämisestä ja ammattikäytänteiden ajantasaisuudesta.

1.4.4 Koulunkäyntiavustajapalvelut

Kirkkonummen kunnassa myönnetään koulunkäyntiavustajapalvelua kahden eri kriteerin perusteella. Nämä ovat: 1) keskitetyissä erityisopetuksen opetusryhmissä opiskelevien oppilaiden määrä koulussa ja 2) koulun kokonaisoppilasmäärä (tulevan lukuvuoden väestöennusteen mukaan ja tilastointipäivän 20.9. oppilasmäärän keskiarvon mukaan). Koulukohtaiset avustajaresurssit jaetaan keskitetysti. Rehtori yhdessä oppilashuoltoryhmän kanssa kohdistaa koulukohtaiset avustajaresurssit niitä eniten tarvitseville opetusryhmille. Oppilaan saamat lääkärin ja muiden asiantuntijoiden lausunnot avustajatarpeesta toimivat koulujen oppilashuoltoryhmien päätöksenteon tukena avustajapalveluita järjestettäessä. Tehostetun tuen piirissä olevan oppilaan saama avustajapalvelu kirjataan oppilaalle pedagogisen arvion pohjalta laadittavaan oppimissuunnitelmaan. Erityisen tuen piirissä olevan oppilaan avustajapalveluista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Päätöksen jälkeen oppilaalle laaditaan HOJKS, jossa kuvataan oppilaalle järjestettävät tukipalvelut sekä henkilöt, jotka osallistuvat tukipalvelujen järjestämiseen, heidän vastuualueensa ja tukipalvelujen toteutumisen seuranta.

Koulunkäyntiavustaja edistää koulun kasvatustavoitteiden toteutumista, lapsen itsenäistä selviämistä ja lapsen itsetunnon myönteistä kehitystä. Koulunkäyntiavustajan tehtävänä on oppilaan ja oppilasryhmän koulunkäynnin ja oppimisen avustaminen opettajan ohjauksessa. Koulunkäyntiavustaja osallistuu oppilaiden opetusta ja tukitoimia sekä koulun työtä koskevaan suunnitteluun, valmisteluun ja toteutukseen sekä edistää koulun kasvatustavoitteita koulussa sovittujen yhteisten toimintatapojen mukaisesti. Koulunkäyntiavustajan tehtävänä on oppilaiden avustaminen tarvittaessa oppituntien ulkopuolisessa toiminnassa. (esim. liikkumisessa, pukemisessa, riisumisessa, WC:ssä, ruokailussa ym. käytännön tehtävissä). Koulunkäyntiavustaja ohjaa, avustaa ja tarvittaessa saattaa koulumatkalla. Avustaja avustaa opetustilan sekä oppilaan apu- ja opetusvälineiden ja opetusmateriaalien järjestämisestä tunteja varten. Lisäksi koulunkäyntiavustaja osallistuu valvontaan ja tukee oppilaan osallistumista välitunneilla tapahtuvaan toimintaan.

Esiopetuksen avustajapalvelut

Suomenkielisessä esiopetuksessa oli käytössä 13 ryhmäavustajaa tv. 2013–14. Ruotsinkielisessä esiopetuksessa avustajaresurssimäärä oli 2.

1.4.5 Oppilashuoltoryhmät

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista.

Esiopetusyksikkö / Koulukohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa koulun oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen oppilaan tai oppilasryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoa se opetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden

yhteistyötahojen tai oppilaiden läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää oppilaan tai huoltajan suostumusta.

1.4.6 Oppilashuollon ohjausrakenteet

Aluetason moniammatillisissa yhteistyöryhmissä (alue-ohr) kehitetään yhteisön terveyttä ja hyvinvointia laajassa moniammatillisessa yhteistyössä. Alueellisia oppilashuoltoryhmiä on neljä: Veikkolan alueen, Masalan alueen, Keskusta-alueen ja ruotsinkielisen oppilashuollon yhteistyöryhmät. Oppilashuollon moniammatilliseen aluetason yhteistyöryhmään kuuluvat päivähoidon aluevastaava työparinaan aluetta edustava rehtori, tiimivastaavana toimiva lelto, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi, koulukuraattori, ja muut lapsia ja perheitä alueella tukevat tahot. Yhteistyöryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa lukuvuodessa. Joka toinen kokous on aihealueeltaan oppilashuollollinen (moniammatillinen) ja joka toinen kokous on aiheeltaan pedagoginen (vain rehtorit ja päiväkotien johtajat osallistuvat). Aluetason ohr voi lisäksi kutsua kokouksiinsa asiantuntijoiksi muita oppilashuollollisia tehtäviä tekeviä työntekijöitä ja perusopetuksen tai varhaiskasvatuksen yksiköiden edustajia.

Aluetason ohr huolehtii alueensa oppilaiden hyvinvoinnista tukemalla varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen oppilashuoltotyötä sekä seuraamalla moniammatillisten oppilashuoltopalvelujen saatavuuden tasapuolisuutta ja oppilashuollollisten toimintatapojen yhdenmukaisuutta alueella. Alue-ohr:n tavoitteet ovat seuraavat:

- Ottaa kantaa alueellisesti tärkeisiin oppilaiden hyvinvointiin liittyviin asioihin.
- Varhaisen puuttumisen keinojen, osaamisen ja kehittämisen jakaminen
- Siirtymävaiheiden sujuvan tiedonsiirron ja hyvän yhteistyön edistäminen eri toimijoiden kesken
- Yhtenäisten toimintatapojen vahvistaminen oppilaan hyvinvointia edistävässä työssä
- Oppilaan hyvinvoinnista huolehtivien työntekijöiden yhteistyön tiivistäminen, tehtävien ja vastuualueiden selkiyttäminen sekä työntekijöiden verkoston vakiinnuttaminen
- Välittää tietoa sivistystoimeen sekä perusturvaan alueensa oppilashuoltoa koskevista asioista sekä tekee tarvittaessa resurssiesityksiä.
- Organisoii alueellisia oppilashuollon kehittämis- ja koulutustilaisuuksia.
- Järjestää tarvittaessa alueellisia vanhempainiltoja ja tiedotustilaisuuksia.
- Seuraa ja tukee alueen oppilashuoltotyötä.

Kuntatason moniammatillinen yhteistyöryhmän (kuntatason ohr) yhteistyö on lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaisesti (2009) useiden toimijoiden tavoitteellista työskentelyä lasten ja perheiden ongelmien selkiyttämiseksi ja toiminnan kehittämiseksi. Kuntatason yhteistyöryhmä koordinoi alueiden oppilashuollon toiminnan toteutumista. Yhteistyöryhmään kuuluvat varhaiskasvatuksen johtaja, opetustoimenjohtaja, ruotsinkielisen päivähoito- ja opetusasiainpäällikkö, johtava koulupsykologi, sosiaalityön päällikkö ja terveydenhuollon edustajina johtava ylilääkäri ja kouluterveydenhoitajien esimies.

Lasten ja nuorten kuntoutusryhmiä on kaksi: Ryhmistä toinen on suunnattu varhaiskasvatusikäisille ja toinen perusopetusikäisistä aina nuoriin aikuisiin. Ryhmien tavoitteena on tarjota lisäapua lapsen ja nuoren tilanteen selvittelyssä silloin, kun:

- 1) lapsi tai nuori tarvitsee lisätutkimuksia perusturvassa tai erikoissairaanhoidossa

- 2) erikoissairaanhoidon palautteita on tarve käsitellä moniammatillisesti
- 3) lapsen tai nuoren kokonaistilanne vaatii hallintokuntarajat ylittävää yhteistyötä.

Kuntoutustyöryhmässä on edustus seuraavista ammattiryhmistä ja -alueista: lääkäri, erityispäivähoito, puheterapia, toimintaterapia, fysioterapia, lastensuojelu, perheneuvola, nuorisoasema ja oppilashuolto.

1.4.7 Oppilashuollon kehittämiskohteet

Opetusministeriö asetti oppilashuollolle seuraavat laadun ja palvelurakenteen kehittämisen tavoitteet:

- *Oppilashuollon ja opiskelijahuollon palvelujen saatavuuden turvaaminen.* Tämä tavoite edellyttää Kirkkonummella koulupsykologien ja –kuraattoreiden virkarakenteen ja toimenkuvien tarkistamista.
- *Oppilashuollon palvelurakenteen ja verkostomaisen toimintatavan kehittäminen ja vakiinnuttaminen.* Kirkkonummella tämä tarkoittaa yhteistyörakenteiden luomista ja toteuttamista yhdessä Perusturvan kanssa
- *Opetussuunnitelmien toimeenpanon tukeminen.* Kirkkonummella tämä tavoite tarkoittaa opetus- ja oppilashuoltohenkilöstön täydennyskoulutusta ja toimintakulttuurin selkiyttämistä sekä henkilöstöresurssin riittävydestä huolehtimista.
- *Oppilashuoltotyön painopisteen siirtäminen korjaavasta ennaltaehkäisevään työhön.* Tavoite tarkoittaa Kirkkonummella koulujen oppilashuollon ennaltaehkäisevien työtapojen, -menetelmien ja rakenteiden kehittämistä sekä koulupsykologipalveluiden ulottamista lukioikäisiin.
- *Moniammatillisen, eri hallintokuntien, organisaatioiden ja koulutusasteiden rajat ylittävän yhteistyön edistäminen.* Kirkkonummella tämä tarkoittaa palvelurakenteen toimivuuden arviointia ja kehittämistä.

1.5 Toisen asteen koulutus

Kirkkonummelaisille nuorille tarjotaan nuorisotakuun suuntaviivoja noudattaen paikkaa toisen asteen koulutuksessa, ammatilliseen koulutukseen valmistavassa koulutuksessa tai lisäopetuksessa. Nuorten siirtymävaihetta perusopetuksesta toiseen asteen koulutukseen tukee Kirkkonummella Hanska -projekti.

1.5.1 Lukio-opetus

Kirkkonummella järjestetään lukiokoulutusta kahdessa oppilaitoksessa (Porkkalan lukio ja Kyrkslätts gymnasium). Koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi koulutuksen tulee tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana. (21.8.1998/629). Lukiokoulutuksessa oli lukuvuonna 2013 – 2014 suomenkielisessä lukiossa 528 opiskelijaa, ruotsinkielisessä lukiossa 215 opiskelijaa ja suomenkielisessä aikuislukiossa 5 opiskelijaa.

Opetusta eri oppiaineissa ja opinto-ohjausta annetaan keskimäärin 38 tuntia kestävinä kursseina. Opiskelijalle vapaaehtoiset opinnot voivat olla kestoaltaan edellä mainittua lyhyempiä tai pitempiä. Lukion oppimäärä sisältää vähintään 75 kurssia. Tavoite on, että ne suoritetaan kolmessa vuodessa. Lukion päätteeksi opiskelija osallistuu valtakunnalliseen ylioppilastutkintoon. Lukiokoulutus yleissivistävänä koulutuksena antaa opiskelijalle valmiudet jatko-opintoihin yliopistossa, ammattikorkeakoulussa tai muussa ammatillisessa koulutuksessa.

1.5.2 Toisen asteen ammatillinen koulutus

Kirkkonummi on osakkaana sekä suomen- että ruotsinkielistä ammattikoulutusta antavissa koulutuskuntayhtymissä. Ainoastaan Omnia tarjoaa ammatillista koulutusta Kirkkonummella. Ammatillinen peruskoulutus on ammatilliseen tutkintoon johtavaa koulutusta, joka lukiokoulutuksen tavoin perustuu opetussuunnitelmajärjestelmään. Ammatillisella perustutkinnolla opiskelija osoittaa hallitsevansa ne tiedot ja taidot, joita oman alan ammattitaidon saavuttaminen edellyttää ja että hänellä on valmiuksia itsenäiseen ammatin harjoittamiseen.

1.5.3 Toisen asteen varhaisen tuen palveluita

Kirkkonummen molemmissa lukioissa lukiolaisilla mahdollisuus saada erityisopettajan tukea oppimisessa. Lisäksi molemmat oppilaitokset tarjoavat opiskelijoilleen kuraattori palveluita. Oppilaanohjaajien työ toisen asteen koulutuksessa sisältää ennalta ehkäisevän työn näkökulman. Lukiolaki (21§/629/1998) sekä laki ammatillisesta koulutuksesta (28§/630/1998) määrittävät, että opiskelijoilla on oltava oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Tätä edistää opetussuunnitelman yhteydessä tehtävä suunnitelma, jossa käy esiin miten opiskelijoita suojellaan esimerkiksi väkivallalta, kiusaamiselta tai muulta häirinnältä.

Varhaisen tuen palveluksi määritellään Kirkkonummella toimiva Hanska-projekti. Hanskan toiminta-ajatuksena on yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ennaltaehkäistä 15-24-vuotiaiden kirkkonummelaisten nuorien putoamista pois koulutuksen piiristä perusopetuksen päättymisen jälkeen. Hanska-projekti auttaa nuoria löytämään koulutus-, työharjoittelu-, työpaikka tai muuta aktiivista toimintaa peruskoulutuksen jälkeen.

1.5.4 Kehittämiskohteet toisen asteen koulutuksessa

Tulevaisuuden haasteena on opiskeluvaikeuksia potevien ja syrjäytymisuhan alla olevien opiskelijoiden tunnistaminen varhaisessa vaiheessa Hanska-projektin avulla. Kehittämisen kohteena peruskoulutuksen jälkeisessä koulutuksessa on tulevaisuudessa mm. opintojen eriyttäminen, opiskelijoille annettava oikeanlainen tuki, oikeaan aikaan. Myös opiskelijahuollon ja opetuksen tukiresurssien mitoitus ovat tulevana vuosina tarkastelun kohteena.

1.6 Nuorisopalvelut

Nuorisolain (27.1.2006/72) mukaisesti nuorisotyöllä edistetään nuorten alle 29-vuotiaiden oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivista kansalaisuutta, nuorten sosiaalista vahvistamista, nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukemista sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Nuorisolautakunta toteuttaa kunnassa nuorisolain ja raittiustyölain mukaisia tehtäviä. Kirkkonummella oli vuonna 2012 14 400 alle 29-vuotiasta nuorta.

1.6.1 Nuorisotyön peruspalvelut

Nuorisopalvelut huolehtii kunnan monialaisen nuorten ohjaus- ja palveluverkoston toiminnasta, vastaa etsivän nuorisotyön toteuttamisesta, sekä on yhteistyössä sivistyspalveluiden ja perusturvan kanssa valmistelemassa nuorisotakuun toteuttamista.

Koulutuskuntayhtymä Omnian ja ruotsinkielisellä puolella Svenska Produktionsskolanin (SVEPS) kanssa toteutetaan nuorten työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä.

Perusnuorisotyö, nuorisotiedotustoiminta, nuorisoteatteritoiminta, erityisnuorisotyö ja ennaltaehkäisevä päihdetyö ovat kunnassa toteutettavan nuorisotyön toimintamuotoja. Sosiaalinen media on myös tärkeä työväline nuorisotyössä, perinteisen nuorisotilatoiminnan ohella.

Nuorisotoimi tekee kouluyhteistyötä 7- luokkalaisten ryhmäyttämisten, 6-luokkalaisten päihdekyselytuntien ja 7-luokkalaisten laillisuuskasvatustuntien, sekä ruotsinkielisellä puolella myös aula cafe toiminnan kautta.

Nuorisotiloja on 8, joista kuudessa toteutetaan nuorisotilatoimintaa 13 - 17 -vuotiaille nuorille, sekä junnuklubitoimintaa 10 - 12-vuotiaille. Ljusdalan teatteritalossa toimii Masalan Nuorisoteatteri, viidessä nuorisotilassa on nuorisobändien harjoitustiloja, sekä Kantvikin nuorisotilassa myös äänitysstudio.

Gesterbyn nuorisotalon, Masalan monitoimitalon nuorisotilojen ja Veikkolan nuorisotilojen monitoimisalit mahdollistavat mm. monipuolisen liikunnallisen nuorisotoiminnan toteuttamisen.

Nuorisotiloja käytetään nuorisotoiminnan ohella mm. esiopetukseen, iltapäivätoimintaan, sekä paikallisten yhdistysten kokous- ja liikuntatoimintaan.

Erytisnuorisotyö, raittiustyö, teatteritoiminta ja ruotsinkielinen toiminta tapahtuvat koko kunnan alueella.

Nuorisopalveluiden tilojen ja toiminnan kävijämäärä oli 74 166 vuonna 2012.

Paikallisten nuorisoyhdistysten toteuttama nuorisotoiminta täydentää kunnan toteuttamaa nuorisotoimintaa ja sillä on tärkeä rooli erityisesti haja-asutusalueiden nuorisotyön toteuttamisessa. Paikallisia nuorisoyhdistyksiä tuettiin vuonna 2012 yhteensä 51 000 eurolla.

1.6.2 Varhaisen tuen palveluita

Kirkkonummen kunnan nuorisopalveluissa on laaja kirjo lapsille ja nuorille kohdennettuja varhaisen tuen palveluita. Pose -tiimi muodostuu poliisista, sosiaalityöntekijästä sekä erityisnuorisotyöntekijästä. Pose -tiimin kohderyhmänä ovat alle 18-vuotiaat rikoksesta epäillyt nuoret. Pose -tiimi toimii puhuttelemalla nuorta sekä hänen vanhempiaan. Vuonna 2007 Pose -tiimi puhutteli 42 nuorta. Pose -tiimissä perheillä on mahdollista tuoda esiin huolensa nuoresta tai oman perheen tilanteesta. Tätä kautta pyritään löytämään nuorelle ja hänen perheelleen juuri heille sopivia tuki- ja auttamiskeinoja.

Kirkkonummi on mukana Helsingin seutukunnallisen nuorisotiedotushankkeen toteuttamassa Pulmakulma –verkkopalvelussa. Nuoret lähettävät sivustolle nimimerkillä mieltään askarruttavia kysymyksiä, joihin vastaavat nuoriso-ohjaajat ja muut nuorisotiedotuksen asiantuntijat verkkopalveluun kuuluvista nuorisotoimista. Vuonna 2012 pulmakulmaan tuli 52 kirkkonummelaisten nuorten yhteydenottoa.

Kirkkonummelaiset nuoret vaikuttavat omiin elinolosuhteisiinsa nuorisofoorumin kautta ja näin osaltaan osallistua kunnalliseen päätöksentekoon. Kirkkonummen nuorisofoorumi on nuorten vaikuttajaryhmä, joka pyrkii parantamaan kirkkonummelaisten nuorten asemaa ja heidän vaikuttamis- ja harrastusmahdollisuuksiaan. Nuorisofoorumin toimintaan voivat osallistua 13-17-vuotiaat kirkkonummelaiset nuoret. Nuorisofoorumin toimintakausi on yksi vuosi.

Nuorisofoorumin tehtävinä on mm:

- *Vaikuttaa nuorten elämiseen ja viihtymiseen liittyviin asioihin*
- *Tehdä aloitteita nuoria koskevista asioista*
- *Olla nuorten vaikuttamiskanava, heitä koskevissa asioissa kunnan päätöksenteossa*
- *Edistää alueellista ja kielellistä tasa-arvoa*
- *Päättää vuosittain nuorisofoorumin käyttöön osoitetun määrärahan käytöstä*

Raittiustyö kuuluu myös nuorisotyön varhaisentuen palveluihin. Raittiustyön tavoitteena on tukea kirkkonummelaisten lasten ja nuorten kasvua päihdevalistuksen keinoin. Raittiustyö järjestää yhdessä koulujen ja terveystoimen kanssa päihdevalistusta. Tämän lisäksi raittiustyö osallistuu katupartiointiin sekä erilaisiin muihin lasten ja nuorten hyvinvointiin tähtääviin projekteihin.

1.6.3 Erityispalvelut

Kunnassa nuorisotoimen erityisnuorisotyön tavoitteena on mm. nuorten rikosasioiden nopea selvittäminen eri toimijoiden kanssa. Vuonna 2012 puhutettiin 84 nuorta ja 119 vanhempaa. Erityisnuorisotyö pitää laillisuuskasvatustunteja Kirkkonummen suomenkielisissä kouluissa. Tämän ohella erityisnuorisotyö tekee iltaisin ja viikonloppuisin nk. katupartiointia, mikä on osa varhaisen tuen sekä erityisen tuen nuorisopalveluita. Erityisnuorisotyössä tehdään työtä myös yksilötasolla apua tarvitsevien nuorten kanssa. Erityisnuorisotyöntekijä saa yksilöasiakkaita mm. Pose-tiimin puhutteluista, koulukuraattoreilta sekä psykiatristen poliklinikoiden lähettämiä nuoria. Myös osa nuorten vanhemmista ottaa suoraan yhteyttä erityisnuorisotyöntekijään.

1.6.4 Kehittämiskohteet

Nuorille tarvitaan nuorisotila/ nuorisokahvila pääkirjaston laajennuksen yhteyteen, sekä tähän liittyen nuoriso-ohjaajan toimi. Monikulttuurisen nuorison vapaa-ajantoiminnan ohjausta varten tarvitaan nuoriso-ohjaajan toimi. Yhteistyöverkostoa kunnan eri toimijoiden ja kolmannen sektorin kanssa on tiivistettävä, koska moniammatilliset verkostot auttavat nuorten ja perheiden varhaisen huolen havaitsemisessa ja siihen puuttumisessa. Yhteistyön lisääminen koulujen ja ruotsinkielistä nuorisotyötä tekevien yhdistysten kanssa on tärkeää.

1.7 Liikuntapalveluiden peruspalvelut

Kunnan liikuntapalvelut huolehtii yleisten edellytysten luomisesta liikunnalle kunnassa ylläpitämällä liikuntapaikkoja, tarjoamalla liikuntaa edistäviä palveluja sekä järjestämällä liikunnanohjausta. Liikuntapalvelut kehittää myös paikallista ja alueellista yhteistyötä ja terveyttä edistävää liikuntaa. Kunnan liikuntatoimen tarjoamien palveluiden lisäksi suurin osa kunnassa tapahtuvasta palvelutuotannosta tapahtuu urheilu- ja liikuntaseurojen toimesta.

Liikuntapaikat

Liikuntatoimi ylläpitää liikuntapaikkoja, joita on yhteensä n.80 kappaletta. Näihin lukeutuvat mm. uimahalli, urheilupuistot, väestösuojan liikuntahalli, ulkoilualueet, uimarannat, pallokentät, kuntoradat ja pienvenesatamat. Liikuntapaikat ovat sekä vapaasti kuntalaisten käytössä että ohjatusti eri urheiluseurojen toiminnan kautta käytössä.

Liikuntapalvelutuotanto

Liikuntapalvelutuotannosta lapsille ja nuorille vastaa pääasiassa paikalliset yhdistykset. Kirkkonummella toimii yhteensä n.70 liikuntayhdistystä, joilla on erittäin paljon lasten ja nuorten harrastustoimintaan liittyvää ohjattua liikuntatoimintaa. Tämä pitää sisällään kurssimuotoista toimintaa, jatkuvaa harrastustoimintaa, erilaisia tapahtumia sekä kilpailutoimintaa.

Kunnan liikuntapalvelut tarjoaa perheiden toimintaan ja liikunnallisiin elämäntapoihin vaikuttavia palveluita kunnan sisäisen koulutuksen kautta. Näitä palveluja ovat mm. välituntiliikuttaja koulutus oppilaille kouluilla, iltapäivätoiminnan ohjaajien liikuntakoulutus kouluilla, päivähoitohenkilökunnan ja kouluterveydenhoitajien liikuntakoulutus. Lisäksi tarjotaan liikuntaneuvontapalvelua, jossa asiakas saa henkilökohtaista ohjeistusta omaan elämäntilanteeseensa sopivista liikunnallisista toiminnoista. Tämä palvelu toteutetaan yhteistyössä perusturvan kanssa.

1.7.1 Varhaisen tuen palveluita

Liikuntatoimen toimesta kehitetään tiiviisti mm. koulujen ja päiväkotien ja paikallisten liikuntayhdistysten välistä toimintaa ja yhteistyötä siten, että saadaan mahdollisimman laajasti tarjottua kunnan lapsille ja nuorille mahdollisuuksia tutustua eri liikuntalajeihin ja osallistua näiden toimintaan. Tärkeimpänä ajatuksena näissä on, että toimintaan osallistuminen tehdään kaikille mahdolliseksi ja helpoksi tuottamalla ns. matalan kynnyksen toimintaa. Tällaisia ovat esimerkiksi liikuntaan tutustumiskerhot.

Liikuntatoimi on aloittanut v.2013 Kirkkonummen Liikkuva koulu –hankkeen yhteistyössä nuorisopalveluiden, sivistyspalveluiden sekä perusturvan kanssa. Hankkeessa kehitetään yllä mainittuja lasten ja nuorten liikunnallisia elintapoja kunnan toimintojen kautta. Hankkeessa korostetaan liikuntakoulutuksen merkitystä, jonka avulla liikunnan tietoutta ja toteutusta juurrutetaan suoraan käytäntöön. Näillä toiminnoilla pyritään vaikuttamaan lasten ja nuorten sekä perheiden liikunnallisen elämäntavan oppimiseen sekä terveyttä edistävän liikunnan yleistymiseen. Poikkihallinnollinen yhteistyö on tässä erittäin tärkeää.

Liikuntalautakunta on yhdessä sivistystoimen kanssa kehittämässä Kirkkonummelle asukaspuisto-lähiliikuntapaikkoja. Masalan lähiliikuntapaikka on valmistunut v.2013 ja se tarjoaa

erinomaisen mahdollisuuden alueen asukkaille omaehtoiseen liikkumiseen ja houkuttelee myös liikuntaan tottumattomia kokeilemaan rauhassa erilaisia toimintoja. Lähiliikuntapaikat ovat avoimia kaikille ja vapaasti käytettävissä.

Kunnan alueella on liikuntapalveluita tarjolla kaikenikäisille vauvasta vaariin. Liikunnallisten elämäntapojen omaksuminen jo pienestä pitäen edesauttaa näiden tapojen pysymistä mukana läpi elämän eri vaiheiden. Parhaimmillaan liikunnalliset elämäntavat edesauttavat fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia tuoden erinomaisen tuen kaikille päivittäisille toiminnoille. Liikunnan positiivinen merkitys elämänhallintaan ja terveyteen on yleisesti tunnettu ja tunnustettu.

1.7.2 Kehittämiskohteita

Liikuntapaikkojen kysyntä on huomattavasti suurempi kuin mitä liikuntatiloja on tarjolla. Lähiliikuntapaikkojen lisääminen mahdollistaisi myös omaehtoisen liikunnan harrastamisen ja tekisi sen houkuttelevammaksi. Asukaspuisto-lähiliikuntapaikoilla pystyttäisiin tukemaan myös perheiden yhteisiä liikuntaharrastuksia. Liikuntalautakunnan liikuntapaikkarakentamissuunnitelmassa on lähiliikuntapaikkoja suunniteltu eri alueille kuntaan. Tällä tavoin saataisiin lisättyä liikuntamahdollisuuksia kuntalaisille ja edesautettua terveellisten elämäntapojen syntyä ja ylläpitoa - näillä on huomattavan paljon positiivisia vaikutuksia kuntalaisten hyvinvointiin sekä ennaltaehkäiseviä vaikutuksia terveyteen ja tätä kautta terveydenhoitokuluihin. Asukaspuisto-lähiliikuntapaikkojen yhteyteen voidaan luoda lapsia, nuoria ja perheitä auttavaa liikuntaopastusta ja ohjausta. Näiden tarkoituksena on houkuttaa liikuntaan tottumattomampia kohderyhmiä terveellisempien elämäntapojen pariin henkilökohtaisen ohjeistuksen sekä positiivisten liikuntakokeilujen avulla sekä lisätä jo liikuntaa harrastavien innostusta ja liikuntamahdollisuuksia.

1.8 Kirjasto

Kirjaston peruspalvelut ovat kaikille kuntalaisille avoimia palveluita. Kirkkonummella on kolme kirjastoa, jotka sijaitsevat Kirkkonummen keskustassa, Masalassa ja Veikkolassa. Lisäksi kunnassa kiertää kirjastoauto. Ohjatuissa käynneissä oli vuonna 2012 lähes 15000 osallistujaa. Kirjastojen noin 777 000 vuotuisesta lainasta lasten- ja nuortenosastojen lainoja on 52 %.

Kirjaston lasten ja nuorten osasto tarjoaa monipuolisia palveluita vauvaiästä eteenpäin. Vauvoille vanhempineen kirjastossa on laululoruhetkiä, joissa vauvat ja vanhemmat voivat tutustua perinteisiin leikkiloruihin. Taaperoikäisille 1-2 -vuotiaalle on viikottain riimiriemuokiot, joissa lasten kanssa lauletaan ja lorutellaan rytmileikkien avulla. 3-6-vuotiaille lapsille kirjasto järjestää satutunteja kaikissa toimipisteissään. Esikouluikäisille lapsille suunnattu kirjaleikki tutustuttaa esikoululaiset kirjaston toimintaan, ja eskarilaiset pääsevät leikkimään kirjastoa. Kaikki koulunsa aloittavat saavat kirjaston tietopaketin ja oman kirjastokortin. Kakkosluokkalaiset saavat täytettäväkseen kirjaston tekemän lukupäiväkirjan. Kolmasluokkalaisia innostetaan lukemaan lukudiplomin avulla. Nelos- ja viitosluokalla oppilaat osallistuvat Lukusankari-lukukampanjaan, jossa kerätään omalle virtuaalihakemolle varusteita luettuja kirjoja vastaan. Lisäksi nelosluokkalaiset käyvät kirjastossa tiedonhaun opetuksessa. Kaikille ala-asteen oppilaille järjestetään joka vuosi kirjavinkkausta. Kirjastot järjestävät lapsille teatteriesityksiä, kirjailijavierailuja, teemallisia tapahtumia ja pajatoimintaa.

Kirjaston ja koulun tiivis yhteistyö jatkuu myös yläkoulun puolella. Kirjavinkkausta annetaan kaikille luokka-asteille. Yläkoululaisille vinkataan monipuolisesti eri kirjallisuuden lajeja, esimerkiksi nuortenkirjoja, jännitystä, fantasiaa, sci-fiä ja klassikoita. Myös rock-lyriikka -vinkkausta on tarjolla. Seiskaluokkalaiset saavat vinkkauksessa mukaansa kirjaston tekemän lukupäiväkirjan, jota osa opettajista käyttää osana opetusta. Lisäksi seiskaluokkalaiset pääsevät tutustumaan kirjaston käyttöön ja tiedonhakuun kirjastosuunnistuksen avulla. Kasiluokkalaisille järjestetään kirjailijavierailuja. Syksyllä 2013 on aloitettu runopajat sekä nuortenkirjablogi, jota kirjasto ylläpitää yhdessä suomen- ja ruotsinkielisten yläkoulujen kanssa. Blogikirjoituksia tulevat kirjoittamaan niin kirjaston henkilökunta kuin oppilaatkin. Myös lukiolaisille on tarjolla kirjavinkkausta että tiedonhaun opetusta.

1.9 Kulttuuritoimi

Kirkkonummen kunnan kulttuuritoimistosta saa tietoa paikallishistoriasta, paikallisten kulttuurijärjestöjen toiminnasta sekä Kirkkonummella järjestettävistä kulttuuritapahtumista. Vuonna 2007 noin 400 lasta / perhettä osallistui Kirkkonummen kunnan kulttuuritoimen järjestämiin kotiseutulentoihin esim. seurakunnan perhekerhoissa ja lapsille suunnattuihin tapahtumiin museolla (esim. Lasten kasvipäivä, Pottupäivä jne.) sekä kouluissa pidettyihin kotiseututilaisuuksiin.

Kulttuuritoimen tulevaisuuden tavoitteena on saada lisää toimitiloja ja mahdollisuuksia omaehtoiseen kulttuuritoimintaan. Väkimäärä ja kulttuuripalveluiden kysyntä kasvaa nopeasti. Omaehtoinen kulttuuri- ja kotiseututyö auttaa kuntalaisia viihtymään ja voimaan hyvin henkisesti ja sosiaalisesti.

2 PERUSTURVAN PALVELUITA

Terveydenhoitopalveluihin kuuluvat koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä neuvola-toiminta, joka sisältää lasten-, äitiys- sekä ehkäisyneuvolat. Nämä kaikki ovat ehkäisevän terveydenhuollon palveluita. Ehkäisevän terveydenhuollon tavoite on hyvinvoiva lapsi ja perhe. Työn tavoitteena on edistää ja tukea lapsia ja nuoria heidän kasvussaan ja kehityksessään sekä tukea heidän perheitään erilaisissa elämäntilanteissa mahdollisimman varhain yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

2.1 Neuvola

Äitiyshuolto tukee lasta odottavan perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Raskauden seuranta, raskaudenaikaisten häiriöiden ehkäisy ja varhainen toteaminen tapahtuu neuvolassa. Neuvolakäyntien sisältö koostuu raskauden seurantaan liittyvistä toimenpiteistä ja tutkimuksista, terveysneuvonnasta sekä seulonnoista. Erityisesti kiinnitetään huomiota jo raskauden aikana masennuksen ennaltaehkäisyyn ja tunnistamiseen, gestatiiodiabeteksen ennaltaehkäisyyn, seulptaan ja hoitoon. Imetysohjausta annetaan jo raskausaikana.

Raskauden seurantakäynnit vaihtelevat yksilöllisten tarpeiden mukaan. Riskiraskauksien seuranta toteutetaan yhteistyössä äitiyspoliklinikan kanssa. Molempien vanhempien toivotaan mahdollisuuksien mukaan osallistuvan neuvolakäynneille, joilla seurantaan raskauden etenemistä, ohjataan terveellisten elintapojen omaksumiseen ja tuetaan vanhempia heidän valmistautuessaan lapsen tuomiin muutoksiin parisuhteessa ja perheessä. Keskeistä on vauvan ja vanhempien myönteisen vuorovaikutuksen tukeminen

Lastenneuvolassa seurataan lapsen kasvua ja kehitystä sekä tuetaan vanhemmuutta, jaksamista ja lasten kasvatusta, jotta lapsella olisi mahdollisimman hyvät edellytykset kasvuun ja terveeseen kehitykseen. Lastenneuvolan käyntien sisältö koostuu kasvun ja kehityksen seuraamiseen liittyvistä tutkimuksista ja toimenpiteistä, erilaisista seulonnoista, rokotuksista, terveysneuvonnasta sekä perheen hyvinvoinnin kartoituksesta. Erityisesti kiinnitetään huomiota vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen sekä kiintymyssuhteeseen, vanhemmuuteen, vanhempien mielialaan, parisuhteeseen ja päihteiden käyttöön. Terveystottumuksista keskustellaan lähes joka käynnillä. Keskustelu ohjautuu yleensä vanhempien esiin tuomiin asioihin, mutta terveydenhoitajilla on myös erillinen runko siitä, mitä tietyillä käynneillä on otettava puheeksi. Lastenneuvolat ja päivähoito tekevät yhteistyötä lapsen kehityksen tukemiseksi.

Ehkäisyneuvola tarjoaa erityispalveluita, jotka ensi sijassa tähtäävät seksuaaliterveyden edistämiseen. Ehkäisyneuvolassa ohjataan ja tuetaan tarkoituksenmukaisen ehkäisymenetelmän aloittamisessa tai vaihtamisessa, sukupuolitautilien ehkäisyssä ja toteamisessa sekä raskauden keskeytykseen liittyvissä kysymyksissä. Palvelua tarjotaan kirkkonummelaisille painottaen nuorten ja juuri synnyttäneiden ehkäisyä

Tuen tarpeessa olevien perheiden tunnistaminen ja varhaisen tuen järjestäminen on olennainen osa terveydenhoitajan työtä. Varhaisella puuttumisella pyritään ennaltaehkäisemään ja helpottamaan lasten, nuorten ja perheiden ongelmia järjestämällä tukea riittävän varhaisessa vaiheessa. Puuttumisen mittarina on työntekijän oma huoli. Lapsia, nuoria ja perheitä pyritään tukemaan heidän

omassa toimintaympäristössään. Se työntekijä, jolla huoli herää, ottaa asian puheeksi ja käynnistää jatkotyöskentelyn.

E erityisen tuen tarve on selvitettävä, jos lapsessa, nuorella, perheessä tai ympäristössä on tekijöitä, jotka voivat vaarantaa lapsen tai nuoren tervettä kasvua ja kehitystä.

Varhaisen tuen palveluita neuvolan toimintakentässä ovat terveydenhoitajan tekemä tehostettu työ tihennettyjen käyntien muodossa sekä lääkärin ylimääräiset vastaanottokäynnit. Neuvolan tekemän varhaisen tuen piiriin kuuluu asiakkaiden verkostojen kartoitus sekä asiakkaan ohjaus perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevien verkostojen pariin. Tällaisia asiakkaiden verkostoja ovat perheen, sukulaisten ja ystävien lisäksi mm. erilainen kerhotoiminta (ja ryhmäneuvolat). Tarvittaessa perhe ohjataan yhteistyökumppanien palvelujen piiriin. Näitä ovat mm. neuvolan perhetyöntekijä, kunnan kotipalvelun perhetyö, perheneuvolan palvelut, terveyskeskuspsykologin ja psykiatrisen sairaanhoitajan palvelut, puheterapian-, toimintaterapian-, ravitsemusterapian- ja fysioterapian palvelut, oppilashuoltoryhmät ja A-klinikka, suunterveydenhuollon palvelut sekä erilaiset vertaistukiryhmät.

Neuvola tekee yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Seurakunnan perhetyö esittäytyy perhevalmennuksen yhteydessä. Lapsiperheitä ohjataan hyödyntämään myös seurakunnan ja MLL:n järjestämiä perhekahviloita, joissa terveydenhoitaja käy välillä vieraillemassa.

Neuvolalla ei Kirkkonummella ole varsinaisia erityispalveluja, vaan erityispalveluita tarvitsevat asiakkaat lähetetään eteenpäin erikoissairaanhoidon, puheterapiaan, toimintaterapiaan, fysioterapiaan, ravitsemusterapiaan sekä suun terveydenhuoltoon.

2.1.1 Neuvolan henkilökuntaresurssit ja asiakaskäynnit

Kirkkonummella on kolme neuvolatoimipistettä, jotka sijaitsevat keskustassa, Masalassa ja Veikkolassa. Tämän lisäksi Laajakallion koululla toimii pieni lastenneuvolan vastaanotto. Syksyllä 2013 neuvoloissa on kokopäiväiväksi laskien yhteensä 18,7 terveydenhoitajaa (sisältäen ehk.nlan resurssin). Terveydenhoitajalla on työparinaan lääkäri, joka käy neuvoloissa kerran viikossa yhden aamupäivän säännöllisesti. Lääkäriresurssi yhteensä neuvolatoimintaan neuvolassa on syksyllä 2013 2,69. . Äitiysneuvolan terveydenhoitaja hoitaa noin 80-100 synnyttäjää vuodessa. Yhtä lastenneuvolan terveydenhoitajaa kohden on keskimäärin 400 lasta.

2.1.2 Palveluprosessin toimivuus ja palvelutoiminnassa ja asiakasmäärissä ennakoitua muutokset

Valtioneuvosto on antanut merkittävän asetuksen, jonka avulla lasten, nuorten ja perheiden ehkäiseviä terveyspalveluja pystytään kehittämään nykyistä määrätietoisemmin. Asetuksen tavoitteet on taata riittävät yhtenäiset ja alueellisesti tasa-arvoiset palvelut, vahvistaa terveydenedistämistä sekä tehostaa varhaista tukea ja syrjäytymisen ehkäisyä. Asetuksen tarkoituksena on varmistaa että terveystarkastukset ovat suunnitelmallisia, tasoltaan yhtenäisiä ja yksilöiden ja väestön tarpeet huomioon ottavia.

Äitiys- ja lastenneuvolan palveluprosessi perustuu suositusten mukaisiin määräaikaistarkastuksiin. Tämä perusprosessi on varsin selkeä ja sujuva. Prosessin liittymäkohdat erilaisiin erityisen tuen palveluihin ovat osin hankalat tarjolla olevien palveluiden niukkuuden ja pitkien jonojen vuoksi. Tällöin terveydenhoitajat joutuvat välillä toimimaan oman ammattitaitonsa ääri rajoilla kannatelllessaan apua odottavaa perhettä.

2.1.3 Kehittämiskohteet neuvolatoiminnassa

Mielenterveydelliset ongelmat työllistävät neuvolaa entistä enemmän. Tavoitteena on saada lisää erikoisosaamista esimerkiksi psykiatrinen sairaanhoitaja sekä lisätä terveyskeskuspsykologin palveluja:

- varhaisen tuen vahvistaminen, neuvolan perhetyön vahvistaminen
- tukea tarvitsevat lapset löytyisivät ennen koulun aloitusta -> yhteistyön kehittäminen päivähoidon kanssa
- riittävät terapiapalvelut, jotta tarpeen mukainen tuki on saatavilla ->hoitotakuu, yhtenäiset lähettämiskriteerit
- lähetejärjestelmä myös kunnan toimijoille lähetettäessä/ suoraan ajanvaraus arvioon neuvolasta/ työntekijä ottaa yhteyttä vanhempiin
- tila- ja henkilöstösuunnitelma

- avoneuvola/ryhmäneuvola/kotikäyntejä lastenneuvolan puolelta
- isien vertaisryhmä (Espoossa miessakit pitävät, Ensi kertaa äidiksi-ryhmän työntekijän mies on joskus pitänyt ryhmäläisten miehille tapaamisia)
- asukaspuistotoimintaan osallistuminen
- EPDS- seula sekä hoitopolkujen selventäminen
- väkivaltakyselyn käyttöönotto vähitellen
- laajojen tarkastusten kehittäminen

2.2 Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuolto jatkaa lastenneuvolassa aloitettua lapsen kasvun ja kehityksen seurantaa. Kouluterveydenhuollosta tiedotetaan vanhemmille lapsen siirtyessä neuvolasta kouluterveydenhuollon asiakkaaksi.

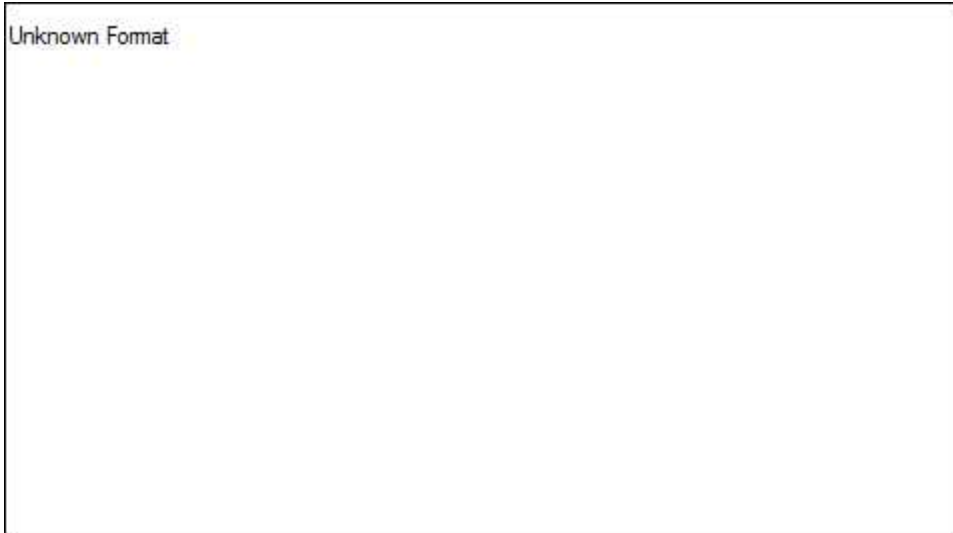
Kouluterveydenhuolto on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää toimintaa. Kouluterveydenhuollon tavoitteena on turvata jokaiselle koululaiselle mahdollisimman terve kasvu ja kehitys ja sen kautta luoda perusta terveelle aikuisuudelle. Tehtäviin kuuluu myös tautien ja sairauksien ennaltaehkäisy, rokotukset, ensiapuvalmiudesta huolehtiminen, terveystarkastus sekä oppilaiden terveydentilan ja koulujen terveydellisten olojen seuranta.

Unknown Format

Oppilaiden terveydentilaa seurataan määräaikaissä terveystarkastuksissa vuosittain. Koululääkäri tapaa oppilaan ja huoltajan laajassa terveystarkastuksessa 1, 5 sekä 8 luokalla. Terveystarkastuksissa kartoitetaan oppilaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Laajaan terveystarkastukseen sisältyy aina käynti terveydenhoitajalla sekä lääkäriellä. Terveystarkastaja tapaa muita useammin niitä oppilaita, joilla on terveydellisiä erityisasioita tai ovat erityisen tuen tarpeessa. Mikäli yksittäisen oppilaan kohdalla todetaan ongelmia, terveydenhoitaja on huoltajan ja/tai oppilaan luvalla yhteydessä oppilashuoltotyöryhmään ja/tai luokanvalvoajaan. Terveystarkastaja tekee tiiviisti yhteistyötä huoltajien, muun oppilashuollon sekä opettajien kanssa. Terveystarkastaja tai lääkäri kirjoittaa tarvittaessa lähetteen jatkotutkimuksiin. Kouluterveydenhoitajan tehtäviin kuuluvat myös

terveyttä edistävän tiedon antaminen (esim. päihteet) sekä osallistuminen erilaisten teemapäivien suunnitteluun ja toteutukseen.

2.2.1 Opiskeluterveydenhuolto

Lukioissa ja ammattikouluissa tarjotaan mahdollisuus terveydenhoitajan tekemään terveystarkastukseen ensimmäisenä vuotena ja lääkärintarkastukseen toisena vuote-na. Kutsuntaikäiset käyvät opiskeluterveydenhuollossa sekä terveydenhoitajan että lääkärin ennakkoterveystarkastuksessa.

Terveystarkastuksessa kiinnitetään erityisesti huomioita päihteisiin, psykososiaaliseen hyvinvointiin ja mielialaan, opiskelukykyyn sekä seksuaaliterveyteen. Terveys-neuvonta kuuluu aina myös tarkastuksen sisältöön.

Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös sairaanhoitopalveluiden järjestäminen opiskelijoille. Terveysneuvojat tapaavat opiskelijoita tarpeen mukaan sairausvastaanoton merkeissä, mutta opiskelijat ohjataan usein terveysaseman vastaanotolle sairauden hoitoon.

2.2.2 Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilökuntaresurssit

Kouluterveydenhuollossa työskentelee 10,1 terveydenhoitajaa laskettuna kokopäiväisiksi resurssiksi. Lääkäriresurssia on käytettävissä 2,5. Nämä ovat nyt suosituksen mukaisia resurssimääriä. Olemme viime vuosina saaneet lisäresursseja.

Opiskeluterveydenhuollossa työskentelee 1,7 terveydenhoitajaa laskettuna kokopäiväisiksi resurssiksi. Lääkäriresurssia on käytettävissä 0,23.

2.2.3 Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kehittämisehdotukset

- Laajojen terveystarkastusten toteutuminen ohjeiden mukaisesti ja Laajojen terveystarkastusten profilointia kouluissa Vanhempien hyvinvoinnista kyseleminen
- Kouluterveydenhuollon jalkauttaminen ja hyödyntäminen
- Toimivat hoitoketjut, mm adhd hoitopolku
- Oppilashuoltotyö jo esikoulussa
- Alueellisten ohr ryhmien käynnistyminen
- ”tietyt” teemat luokkakohtaisissa terveystarkastuksissa.
- Yhteistyönuorisotoimen kanssa
- Yhteistyö koulun kanssa, ”kouluterveydenhoitaja” on osa koulun henkilökuntaa!!!
- Opettajan arvio luokasta - miten toteutetaan
- Oppilashuoltotyön kehittäminen opiskelijath:ssa

2.3 Suun Terveysdenhuolto

Hammashuollon tehtävänä on tarjota koululaisille yksilöllistä ennaltaehkäisevää hoitoa, perushoitoa, kiireellistä hoitoa säryn tai tapaturman vuoksi ja oikomishoitoa. Jokaisen lapsen kohdalla toteutetaan yksilöllistä hoitosuunnitelmaa.

Suun terveydenhuolto tarjoaa lapsille ja nuorille ennaltaehkäisevää hoitoa, perushoitoa, kiireellistä hoitoa säryn tai tapaturman vuoksi ja oikomishoitoa. Valtioneuvoston asetus Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto määrittelevät suun terveystarkastusten ajankohdat. SUHAT verkostohankkeessa (Kuntien, Kuntaliiton, THL:n ja STM:n yhteinen verkosto) laadittiin uudenlaisia malleja asetuksen pohjalta ensimmäistä lasta odottavalle perheelle, neuvolaikäiselle ja kouluikäiselle. Mallien tavoitteena on myös tunnistaa suun terveydenhuollossa erityistä tukea tarvitsevia perheitä ja vahvistaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa kuten neuvolatyö ja sosiaalityön perhetyöntekijät.

Suun terveydenhuollon henkilöstö on ohjeistettu ja koulutettu huomioimaan ja ryhtymään tarvittaessa toimiin huomattaessaan lapsen mahdollinen lastensuojelutarve, esim kaltoinkohtelu, peruuttamattomat poisjäännit tai hoitamatta jättäminen.

Unknown Format

Suun terveydenhuollon 0-5 -vuotiaiden käynnit

Suun terveydenhuollon 6-17 -vuotiaiden käynnit

2.4 Aikuissosiaalityö

Aikuissosiaalityö on aikuisille suunnattua, suunnitelmallista ja tavoitteellista sosiaalityötä. Sosiaalityötä toteuttaa sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö, joka ohjaa, neuvoo ja selvittää sosiaalisia ongelmia yhdessä asiakkaan kanssa. Sosiaalityön tavoitteena on yhdessä muiden tukitoimien avulla ylläpitää ja edistää yksilöiden ja perheiden turvallisuutta, arjesta suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta. Aikuissosiaalityössä hyödynnetään muita sosiaalihuollon palveluja, kuten päihdehuoltoa ja toimeentulotukea.

Aikuissosiaalityön tavoitteena on asiakkaan kuntoutumisen ja elämänhallinnan edistäminen. Yhdessä asiakkaan kanssa etsitään vaihtoehtoja elämäntilanteen parantamiseksi ja motivoidaan asiakasta muutokseen. Aikuissosiaalityö vastaa myös toimeentulotuen myöntämisestä. Työ on organisoitu tehtäväksi kolmessa eri tiimissä: nuorten tiimi, keski-ikäisten tiimi sekä ikäihmisten ja maahanmuuttajien tiimi. Aikuissosiaalityössä työskentelee sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia ja etuuskäsittelijöitä. Toimeentulotuki koostuu perus-, täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Aikuissosiaalityön asiakkuudessa oli n. 1589 kotitaloutta v. 2012.

2.5 Maahanmuuttajapalvelut

Maahanmuuttajien asioita hoitaa Kirkkonummella maahanmuuttajatyön sosiaalityöntekijä, jonka työhön kuuluvat mm.:

- maahanmuuttajien neuvonta/ohjaus kunnan peruspalveluihin
- maahanmuuttajien alkukartoitusten tekeminen
- kotoutumisprosessissa tukeminen ja kotouttamissuunnitelmien tekeminen

- maahanmuuttajien toimeentuloturva

Vuonna 2012 aikuissosiaalityön asiakkuuteen tuli 21 pakolaista ja 41 ulkomaalaista asiakasta, vuonna 2013 (3.10. mennessä) asiakkuuteen on tullut 8 pakolaista ja 25 ulkomaalaista.

Kotouttamislain mukaan kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja jota tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Ohjelma otetaan huomioon talousarviota ja taloussuunnitelmaa laadittaessa.

Kunnalla on vastuu kotouttamisohjelman laadinnasta yhteistyössä eri viranomaisten kanssa. Kirkkonummella perustettiin keväällä 2011 poikkihallinnollinen työryhmä valmistelemaan kunnan kotouttamisohjelmaa. Kotouttamisohjelma valmistui v. 2012, mutta sitä ei ole vielä hyväksytty kunnanvaltuustossa (3.10.2013). Sopimus kiintiöpakolaisten vastaanotosta eli vastaanotettavien pakolaisten määrä kirjataan kunnan kotouttamisohjelmaan.

2.6 Lapsiperheiden kotipalvelu

Kotipalvelun perhetyö on kunnan lapsiperheille suunnattu, lähtökohtaisesti maksullinen palvelu. Kotipalvelun perhetyön työntekijät voivat auttaa lapsiperheitä arkisissa askareissa. Kotipalvelutyön lähtökohtana on perheen kokonaisvaltainen tukeminen sekä perheen omien voimavarojen esiintuominen ja hyödyntäminen. Kodeissa tehtävän työn lisäksi kotipalvelu järjestää keskiviikkoisin ns. parkkihoitoa, jolloin vanhemmat voivat tuoda lapsen Piennarkujan päiväkodin tiloihin työntekijöiden hoidettavaksi aamupäivän ajaksi. Kotipalvelun perhetyön tavoitteena on olla mahdollisimman matalalla kynnyksellä tarjottavaa ennaltaehkäisevää palvelua, joka vastaa lapsiperheiden itse määrittelemiin tarpeisiin. Lisäksi työtä käytetään lastensuojelun avohuollon tukitoimena.

Lapsiperhe voi tilata kotipalvelua tai parkkihoitoa perhetyön johtavan ohjaajan, p. 0405128140, kautta esimerkiksi seuraavanlaisissa tilanteissa:

- vanhempi tai lapsi on tilapäisesti sairaana
- neuvola-, lääkäri- ja ym. käyntien ajaksi tarvitaan lastenhoitoa
- synnytyksen jälkeinen uupumus
- tuen tarve arkipäivän rutiineissa
- tarvitaan ”hengähdystauko” ja aikaa itselle

Resurssit

Kotipalvelun perhetyössä on 7 työntekijää. Työntekijämäärä on laskenut viime vuosina eläkkeelle siirtymisten ja kunnan talouden sopeuttamisesta edellyttäneiden vakanssintäyttökieltojen vuoksi. Lapsiperheiden kotipalvelun tarve on vaihtelevaa, mutta useimmiten kysyntä ylittää tarjonnan. Perhetyön johtava ohjaaja käsittelee yhteydenottopyynnöt ja priorisoi avun tarpeen. Kaikille ei apua valitettavasti pystytä tarjoamaan, koska kotipalvelun perhetyö ei ole subjektiivinen oikeus. Asiakas- ja käyntimääriä on kuitenkin pystytty lisäämään jakamalla työntekijöiden työpäivää kahdelle lyhyemmälle käynnille yhden pitkän sijaan ja keskittämällä työntekijöitä parkkihoitoon, jolloin useamman perheen lapsen samanaikainen hoito on mahdollista.

Kotipalvelun perhetyön asiakas- ja käyntimäärät

2011: käyntejä 1163, perheitä 122

2012: käyntejä 1335, perheitä 140

Kehittämiskohteet

Lähtulevaisuuden kehittämiskohteena on saada pysyvät työtilat ja jatkokehittää parkkihoitotoimintaa asiakasperheiden toiveita kuullen.

2.7 Neuvolan perhetyö

Neuvolan perhetyön tarkoituksena on ehkäistä ongelmia tunnistamalla riskitekijöitä, jotka voivat aiheuttaa perheissä toimintakyvyn heikkenemistä ja ongelmien kasaantumista. Neuvolan perhetyö pyritään ajoittamaan raskaus- ja pikkulapsiaikaan. Neuvolan perhetyön avulla pyritään tukemaan perheitä odotusaikaan, vauvaikään, vanhemmuuteen sekä parisuhteeseen liittyvien haasteiden ratkaisussa. Tarkoituksena on vahvistaa koko perheen psykososiaalista hyvinvointia. (Kirkkonummen Neuvolan perhetyön esite 2010.)

Asiakkuuteen tulevat perheet ovat aiemmin jääneet huolettamaan työntekijöitä ja huolet ovat muuttuneet suuremmiksi ja lastensuojelun tarve on saattanut tulla esiin myöhemmässä vaiheessa. Neuvolan perhetyön näkökulma on ennaltaehkäisevä eli perhetyötä pyritään tarjoamaan perheille ennen kuin perheen haasteet ovat monimutkaistuneet ja korjaavat toimet, kuten lastensuojelun väliintulo on tarpeellinen.

Perhetyöllä pyritään vaikuttamaan siihen, että haasteet lapsiperheiden arjessa ei kasvaisi, vaan alkavan huolen aiheisiin saataisiin ratkaisu varhaisessa vaiheessa. Perhetyötä on aiemmin tehty korjaavana lastensuojelun perhetyönä ja ennaltaehkäisevänä työnä kotipalvelun perhetyönä. (Järvinen ym. 2007, 32.)

Neuvolan perhetyö toteutetaan pääasiassa kotikäyntityönä, jolloin perheohjaaja menee asiakkaan kotiin. Neuvolan perhetyössä on läsnä palveluohjaus, jolloin asiakkaat ohjataan tarvittavien palveluiden pariin usein saattaen. Tarkoituksena on myös vertaistukiryhmien vetäminen yhteistyössä moniammatillisten yhteistyökumppanien kanssa, kuten erityislastentarhanopettajan tai neuvolan terveydenhoitajan kanssa.

Neuvolan perhetyön prosessi

Neuvolan perhetyö käynnistyy, kun yhteistyökumppanit tai perhe itse ottaa yhteyttä neuvolan perhetyöntekijään tai Kirkkonummen perhetyön johtavaan ohjaajaan hakeakseen apua tai tukea monenlaiseen arjen haasteeseen. Näitä voi olla yksinäisyys tai syrjäytyminen, rahahuolet; synnytyksen aikaiset ja jälkeiset mielenterveyden häiriöt vanhemmilla; vanhempien erilaiset odotukset parisuhteelta ja vanhemmuudelta; kasvatukseenottomuus; univaikeudet lapsilla tai vanhemmilla; sairaan tai vammaisen lapsen syntyminen perheeseen. Neuvolan perhetyöstä on rakennettu prosessikuvaus, jota on pyritty käyttämään työtä ohjaavana. Kehittämishankkeen kuluessa on havaittu, että työskentely prosessikaavion mukaisesti on toteutunut vain osaksi. Neuvolan perhetyön prosessikuvaus tulee tarkentumaan kehittämishankkeen kuluessa asiakaslähtöisesti käytännönläheiseksi ja työtä helpottavaksi.

Kaavio. Neuvolan perhetyön prosessi

Neuvolan perhetyön alkaessa asiakkaalta pyydetään lupa yhteistyöhön terveydenhoitajan ja perhetyöntekijän välille. Luvan jälkeen joko asiakas tai perusturvan toimija, usein neuvolan terveydenhoitaja on yhteydessä neuvolan perhetyöntekijään, joka aloittaa kotikäynnit tutustumalla perheeseen. Perhe itse määrittelee mitkä ovat ne asiat ja pulmat, joita neuvolan perhetyön keinoin lähdetään ratkaisemaan.

2.8 Mielenterveyspalvelut

Kirkkonummen kunnan mielenterveyspalvelut ovat organisoitu vuoden 2012 alusta yhdeksi kokonaisuudeksi, jonka toimintaa johtaa mielenterveyspalvelujen johtaja. Mielenterveyspalvelut ovat perusturvassa osa toimintakyvyn tukipalvelujen tulosaluetta. Mielenterveyspalvelut muodostuvat perheneuvolasta, Nuorten hyvinvointiasemasta, aikuisten mielenterveyspalveluista sekä mielenterveyskuntoutujien päivätoimintakeskus Ankkurista.

Kirkkonummen kriisiryhmän toiminnasta vastaa mielenterveyspalvelujen johtaja. Kriisiryhmän jäsenet työskentelevät oman työnsä ohessa. Ryhmään kuuluu asiantuntijoita eri hallintokunnista, sosiaali- ja terveyspalveluista, sivistystoimesta sekä seurakunnasta. Ryhmä tarjoaa kriisiapua erilaisten onnettomuuksien ja muiden äkillisten, mieltä järkyttävien tapahtumien jälkeen niille Kirkkonummen kuntalaisille, joita tapahtuma läheisesti koskettaa. Esimerkkinä akuutista kriisistä voi

olla auto-onnettomuus, itsemurha, tappo, hukkuminen, tulipalo, äkillinen kuolema sairaalan ulkopuolella. Oikea-aikaisella kriisityöllä pyritään vähentämään ihmisten kokemien traumojen vaikutusta myöhemmin heidän elämässään. Toisaalta kriisityöskentelyn avulla saadaan kriisin kohdanneet ihmiset ohjatuksi oikean avun piiriin, työmuoto on ennaltaehkäisevää työtä. Kirkkonummen kriisiryhmän työnohjaajana toimii dosentti Salli Saari.

2.9 Perheneuvola

Perheneuvolan työ kohdentuu niihin kirkkonummelaisiin perheisiin, joissa on alle 13-vuotiaita lapsia sekä niihin, joihin odotetaan lasta. Perheneuvolan työmuotoina ovat perheneuvonta, tuki ja terapeutin työskentely ihmissuhde, perhe-elämän ja lasten kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Perheneuvola on osa kirkkonummelaista lapsiperheiden palvelurakennetta ja peruslähtökohtana on tuottaa apua nopeasti perheiden tarpeisiin. Perheneuvolaan tulee päästä suhteellisen nopeasti, ilman pitkiä jonotusaikoja. Toimintaa arvioidaan jatkuvasti palvelujen saatavuuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta.

Perheneuvolan yhtenä oleellisena tehtävänä on konsultaation antaminen muille lasten ja perheiden kanssa työskenteleville työntekijöille. Perheneuvolassa työskentelee kaksi perheneuvojaa, kaksi psykologia (syyskuussa 2013 aloittaa kolmas psykologi) ja erikoislääkäri ostopalveluna. Lastenpsykiatri tuottaa ostopalveluna lastenpsykiatrista osaamista kuntaan ja perheneuvolatiimille. Työntekijöillä on usein peruskoulutuksiansa lisäksi muita osaamista vahvistavia terapiakoulutuksia. Tyypillisiä asioita, joiden takia perheneuvolaan voi hakeutua asiakkaaksi:

- lapsen odotusaika herättää vanhemmissa ristiriitaisia tunteita tai epävarmuutta omasta vanhemmuudestaan
- vanhemmilla tai muilla lasta hoitavilla aikuisilla/ammattilaisilla on huolta lapsen kehitykseen, tunneilmaisuun tai käyttäytymiseen liittyvissä asioissa
- lapsi tai vanhempana olemisen herättää vanhemmassa ahdistavia tai hallitsemattomia tunnetiloja
- perheen tilanteessa tai ihmissuhteissa on tapahtumassa tai tapahtunut vaikeita muutoksia tai menetyksiä
- perheenjäsenten välisiin suhteisiin halutaan ulkopuolista apua

Perheneuvolan työskentelytapaan kuuluu verkostoituminen tarpeen mukaan muiden toimijatahojen kanssa. Perheterapeutin orientaatio mahdollistaa koko perheen ja myös muiden perheelle tärkeiden ihmisten kanssa yhteistyön.

Perheneuvolassa työskentelee lisäksi opetustoimea konsultoiva psykiatrinen sairaanhoitaja. Psykiatrisen sairaanhoitajan työnkuvaan kuuluu Kirkkonummen kunnan ala-asteille kohdistettu konsultatiivinen työskentely lastenpsykiatrisissa kysymyksissä. Työskentely tapahtuu yhteistyössä oppilaan huoltajien, koulun oppilashuoltoryhmän, opettajien sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Psykiatriseen sairaanhoitajaan otetaan yhteyttä kun tarvitaan lisä näkemystä ja pohditaan oppilaalle tarvittavia ja soveltuvia tukimuotoja tai ohjausta tarkoituksenmukaisen avun piiriin. Oppilaan kokonaistilanteen kartoittamiseksi psykiatrisen sairaanhoitajan työskentelytapoihin kuuluu yksilö – ja yhteistapaamisia, oppilaan arjen havainnointia koulussa sekä kouluneuvotteluihin osallistumista.

2.10 Nuorten hyvinvointiasema

Nuorten hyvinvointiasema palvelee 13–25-vuotiaita kirkkonummelaisia nuoria ja nuoria aikuisia. Nuorten hyvinvointiasemalle voi tulla asiakkaaksi ilman lähetettä ja palvelu on maksutonta ja vapaaehtoista. Hyvinvointiasemalla toimii moniammatillinen tiimi, johon kuuluu psykologi, sosiaaliohjaaja ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Nuori voi tulla asiakkaaksi joko itse hakeutuen tai jonkun yhteistyötahon ohjaamana hyvinvointiasemalle, jos hänellä on ihmissuhteisiin, päihteidenkäyttöön tai elämänhallintaan liittyviä ongelmia tai vaikka ahdistus- ja masennusoireita. Nuorten hyvinvointiaseman toimintatapoihin kuuluu esimerkiksi avovastaanotto, tällöin nuori voi tulla ilman ajanvarausta asemalle. Tämä mahdollistaa nopean ja mahdollisimman helpon tavan tulla avun piiriin. Nuoren vanhemmat voivat myös ottaa yhteyttä. Nuorten hyvinvointiasemalla kartoitetaan nuoren tilanne ja tarvittaessa hänet ohjataan jatkotuen piiriin. Hyvinvointiaseman työntekijät reagoivat kaikkiin yhteydenottoihin mahdollisimman nopeasti. Puhelinkontaktin aikana voidaan tehdä nuoren tilanteen alkuarviointi, antaa neuvontaa ja ohjausta sekä sopia mahdollisesta tapaamisesta työntekijän kanssa tai hänet voidaan ohjata tarvittaessa muiden palvelujen piiriin. Nuorten matalan kynnyksen vastaanottopiste linkittyy saumattomasti kunnan muihin peruspalveluihin ja hankkeisiin kuten esimerkiksi: Time Out, Kompassi, Toimari, Hanska, Pose, ehkäisevä lähisuhde- ja perheväkivaltatyö, kriisityöryhmä, Pulmakulma ja Etsivä nuorisotyö. Vuoden 2013 alusta voimaan astunut Nuorisotakuu edellyttää tiivistä yhteistyötä kaikkien toimijoiden kesken. Nuorten hyvinvointiaseman työntekijät saavat viikoittain psykiatrin konsultaatiota työnsä tueksi sekä psykiatrisen erikoissairaanhoidon poliklinikan kanssa on sovittu säännölliset tapaamiset.

2.11 Aikuisten mielenterveyspalvelut

Kirkkonummen Aikuisten Mielenterveyspalvelut on tarkoitettu yli 25-vuotiaille kuntalaisille. Mielenterveyspalvelut tarjoavat selvittelyapua ja tukea perhettä koskevissa kriiseissä; avioerot, työttömyys, läheisten sairastumiset ja menetykset sekä traumaattiset tapahtumat. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tueksi on vanhempien mahdollisuus hakeutua palveluihin jäsentämään omaa tilannettaan ja näin edistää sopeutumista elämän kriittisiin vaiheisiin sekä edelleen ennaltaehkäistä masennukseen tai ahdistushäiriöön sairastumista. Palvelujen tavoitteena on myös tukea perheen vanhempien toiminta- ja työkykyä ja estää perheen sosioekonomisen tilan muuttumista.

Asiakkaan asemaa on vahvistettu siten, että palveluihin voi nykyisin tulla myös itse ilmoittautuneena, ilman lääkärin lähetettä. Asiakkaat voivat sopia ensikäyntiajan puhelinaikoina arkisin klo 11–12. Käynnit kuuluvat perusterveydenhuollon palveluihin ja ovat asiakkaille maksuttomia.

Mielenterveyspalveluissa työskentelevät kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa ja yksi psykologi. Työryhmä saa säännöllistä konsultointiapua psykiatrisen erikoislääkäriltä. Toimintamuotoina ovat tilannekartoitukset, oirekartoitukset, hoidon tarpeen arvioinnit ja psykologiset tutkimukset. Kriisihoitajakso auttaa perheen vanhempia sopeutumaan isoihin elämänmuutoksiin ja ylläpitämään kodin tilannetta mahdollisimman muuttumattomana. Mikäli vanhemmilla on riski sairastua masennukseen tai muuhun mielenterveydenhäiriöön, on palveluissa mahdollisuus lyhytterapeuttiseen hoitoon (5-10), lääkehoidon seurantaan ja saada tarvittaessa ohjaus erikoissairaanhoidon palveluihin. Mikäli perheen vanhempi sairastuu mielenterveyden häiriöön voi mielenterveyspalveluista saada sairauteen liittyvää tietoa, neuvontaa ja ohjausta. Ryhmämuotoinen masennuksen hoitomenetelmä on tällä hetkellä depressiokoulu. Isovanhemmat voivat hakea vertaistukea sekä ohjausta ja neuvontaa kertaviikkoisin kokoontuvasta Seniorikahvilasta.

Lasten kasvun ja hyvinvoinnin kannalta on ensiarvoisen tärkeää hoitaa äitien masennusta. Sairastunut vanhempi tarvitsee tukea vuorovaikutuksen säilyttämiseksi, ongelmanratkaisukyvyyn ylläpitämiseksi ja sosiaalisen tuen mahdollistamiseksi. Myös työstressi ja työssä uupuminen ovat monen nykyvanhemman ongelma. Pitkittyessään stressioireet ja uupumistila voivat johtaa masennussairauteen. Mikäli vanhemmilla on hyvä motivaatio parisuhdeongelmien hoitoon, he voivat yhdessä hakea tukea Perheasian neuvottelukeskuksesta. Mielenterveyspalvelut tekevät mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä neuvoloiden, Perheneuvolan, sosiaalitoimiston, A-klinikan, Nuorten hyvinvointiaseman ja terveystieteiden keskuksen lääkäreiden kanssa.

2.12 Päihdepalvelut

Päihteiden käytöllä voi olla suuri merkitys lasten ja nuorten elämään. Lapset ja nuoret voivat olla välillisesti päihdepalveluiden toimintakentässä vanhempiensa kautta jo sikiöiästä saakka. (Holmberg 2003.) Tämän vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota kunnan päihdepalveluiden toimivuuteen ja kattavuuteen. Myös päihdehuoltolaki (17.1.1986/41) 1§ korostaa päihteidenkäyttäjän sekä hänen läheisten toimintakyvyn ja turvallisuuden huomioonottamista sekä 4§ palveluiden tarjoamista päihteidenkäyttäjän ohella myös hänen perheelleen ja läheisilleen. Päihdepalveluissa kartoitetaan palveluprosessin alkuvaiheessa palveluihin hakeutuvan perhetilanne.

Päihdeongelmaisen kanssa keskustellaan päihteiden käytön vaikutuksista perheen lapsiin ja nuoriin ja tätä kautta yritetään motivoida päihteiden väärinkäyttäjää raittiiseen elämään. Osa päihdepalveluiden asiakkaista on jo palvelun piiriin saapuessaan lastensuojelun asiakkaita. Päihdepalvelut tekevät yhteistyötä kunnan lastensuojelun kanssa ja näin varmistavat perheeseen kuuluvan lapsen ja nuoren hyvinvointia.

Päihdehuollon kokonaisuuteen kuuluu Kirkkonummella A-klinikka, Nissnikun kuntoutuskeskus ja ehkäisevän toiminnan tukeminen. Päihdehuollossa voimavaroja ovat asiakaslähtöisyys ja paikallisuus. Paikallisuus näkyy mm. siinä, että päihdeongelmaisen kuntalaisen selviytymistä tuetaan yksilöllisen hoito- ja kuntoutumissuunnitelman mukaan hänen omassa lähiympäristössään.

Kirkkonummelaiset huumeongelmaiset ja heidän läheisensä tulee ohjata omalle A-klinikalle hoidon ja tuen tarpeen arviointiin. Kunnassa toteutetaan myös opiaattiriippuvaisten Subuxone -korvaushoitoa yhteistyössä päihdehuollon ja terveystieteiden keskuksen kanssa.

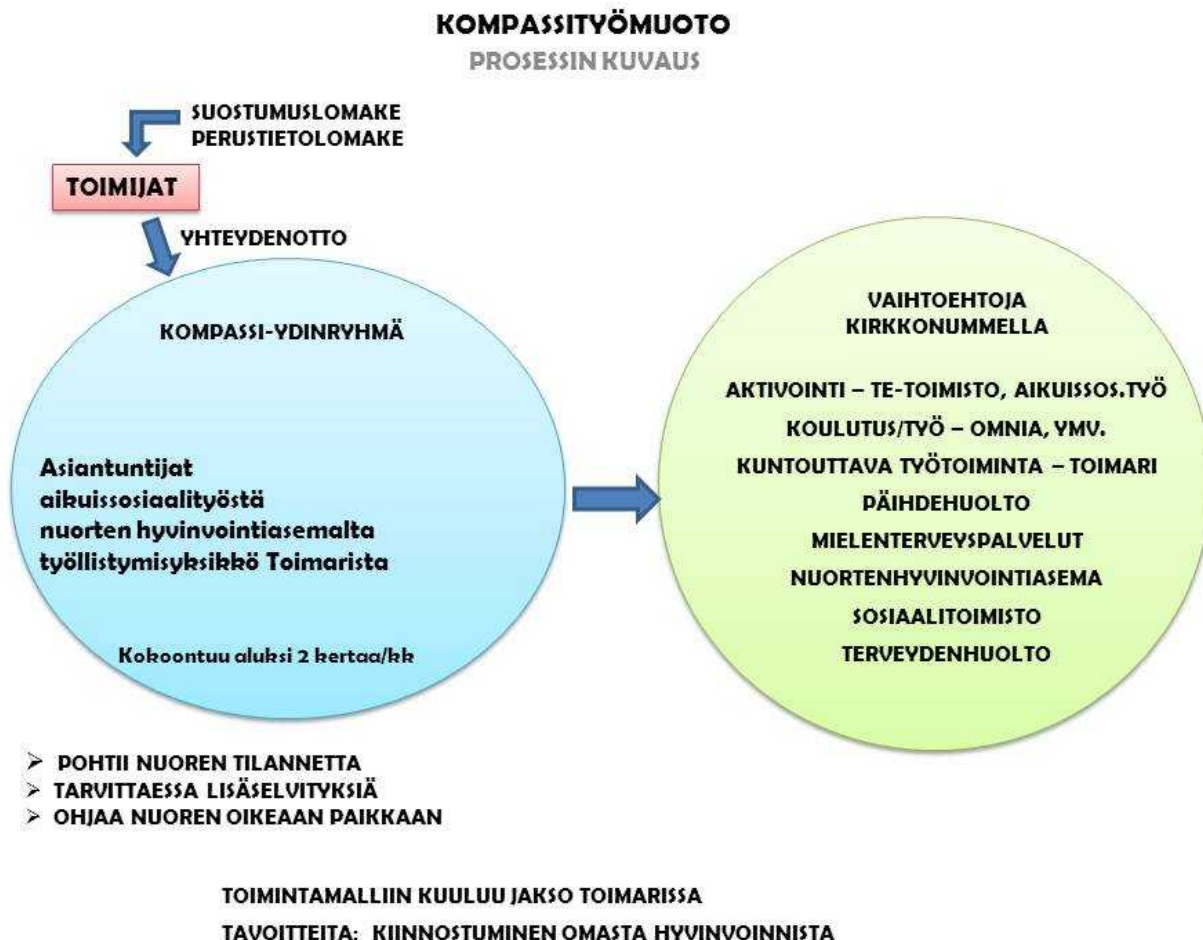
12 - 18 -vuotiaat nuoret ja heidän perheensä tulee ohjata ensisijaisesti omalle nuorten hyvinvointi asemalle. Tarvittaessa voidaan käyttää myös Espoon nuorisoasemaa, jonne asiakas voi mennä ilman maksusitoumusta. Espoon nuorisoasema on A-klinikkasäätiön alainen avohoitopaikka, jossa keskitytään mm. päihderiippuvuuteen. Nuorisoasemalla tarjotaan yksilö-, ryhmä- ja perheterapiaa ja erilaisia toiminnallisia ryhmiä. Tarvittaessa nuorisoaseman kautta tehdään myös kotikäyntejä.

2.13 Kuntouttava työtoiminta

Työllistymisyksikkö Toimari tarjoaa kuntouttavan työtoiminnan (Laki Kuntouttavasta Työtoiminnasta 189/2001) palveluita pitkään työttöminä oleville kuntalaisille. Asiakkaiden ikärakenne on 18 – 65 vuotta. Alle 25-vuotiaiden osuus kuntoutettavista on vuositasolla pysynyt 10 – 15 välillä.

Toimari on ollut mukana 2009 – 2011 Kompassi –hankkeessa, jossa on pyritty keskittymään nuorten aktivoitumiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Perustavoitteena on ollut nuoren motivointi kiinnittymään Toimarin pajatoimintaan mielekkään tekemisen avulla. Kuntoutusjakson aikana on laadittu tavoitesuunnitelma, jossa kartoitetaan aktivoitumisen esteet, nuoren voimavarat ja haetaan ratkaisuja aktivoitumisen edistymiseksi.

Kompassi-hankkeen ydinajatus on ollut valitulla asiantuntijaryhmällä arvioida nuoren kuntoutuksen tarve ja ohjata nuori oikeaan paikkaan.

Työllistymisyksikkö Toimarissa on kehitetty tänä vuonna (2013) kuntouttavan työtoiminnan jaksoon nuorille kohdennettuja syventäviä jaksoja, joilla pyritään vaikuttamaan nuoren aikuisen käsitykseen omasta itsestään, elämisen ja asumisen taitoihin, vuorovaikutustaitoihin, koulutukseen ja työelämätietouteen.

Pilottijaksoksi nimetty hanke alkaa haastattelun tekemisellä. Nuori selvittää haastattelussa omaa elämisen tapaansa; kuinka hoitaa itseään, kotiaan ja yleensä asioitaan. Haastattelussa kartoitetaan myös hänen sosiaalista verkostoaan, vuorovaikutuksellisia taitoja ja suhdettaan sekä asenteitaan

koulutukseen ja/tai työhön. Haastattelun jälkeen nuori asiakas työskentelee ennalta sovitusti eri pajoilla, joilla jokaisella on antaa nuorelle omat erityiset tehtävänsä. Mm. keittiössä kukin kerrallaan opettelee ruoanlaittoa ja saa ravitsemukseen liittyvää tietoa.

2.14 Kuntoutuspalvelut lapsille ja nuorille

Kuntoutuspalveluilla on tarkoitus tukea lasten ja nuorten kuntoutumista ja itsenäistä elämää (toimintakyky, itsenäinen selviytyminen, hyvinvointi, oppimis- ja työkyky).

Kuntoutuksen tavoitteena on asiakkaan oikea-aikainen ja asiakkaan tarpeisiin tähtäävä kuntoutuminen, jolloin kuntoutuksella ylläpidetään ja lisätään asiakkaan optimaalista toimintakykyä vuorovaikutuksessa toimintaympäristön kanssa. Kuntoutumisen näkökulmasta kuntoutus voidaan määrittellä ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, taito- ja oppimisvalmiuksien, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen.

Varhainen puuttuminen, oikea-aikaisten, riittävien ja pitkäjänteisten palvelujen tuottaminen ovat avaintekijöitä lasten ja nuorten hyvinvoinnin takaamiseksi. Kuntoutuksen palvelutarpeet voivat vaihdella suurestikin. Kuntoutuspalveluja tarvitseva lapsi tai nuori tarvitsee usein myös muita palveluja, jolloin yhteistyön merkitys eri tahojen välillä korostuu. Yhteistyötahoja voivat olla mm. päiväkotit tai koulu. Oleellista on myös, että perhe on tiiviisti mukana yhteistyössä.

Kuntoutustavoitteen on oltava pitkäjänteinen ulottuen varhaislapsuudesta kouluikään ja myöhempisiin selviytymistaitoihin. Huomioitavaa on, että haasteeksi voi muodostua monen terapian yhteensovittaminen, tulkkipalveluiden ja lähipalvelujen saatavuus, pitkäjänteisen tuen/seurannan järjestäminen, yksityisten palveluiden valvonta ja/tai lapsen näkeminen kokonaisuutena (pilkkomatta terapiaihin). Yhteistyössä lapsen ja nuoren kannalta katse tulee suunnata tulevaisuuteen ja kokonaistavoitteen asettamiseen. Kokonaistavoitteen asettamisessa tulee ottaa huomioon myös ennaltaehkäisy, ohjauksen ja terveyden edistämisen näkökulmat. Tehokas palveluohjaus varmistaa, että lapset ja perheet saavat tarvitsemansa tuen, saattaen hoitaen ja kuntouttaen yhden luukun periaatteella. Tarve yhteistyön tiivistämiselle sivistystoimen kanssa on ilmeinen esim. erityisopetuksen konsultoinnin, varhaiskasvatuksen ja koulupsykologien kanssa tehtävän yhteistyön tai liikunnan tukiovetuksen muodossa. Jotta palveluihin ohjaus oli asiakaslähtöistä, on tarvittavan tiedon oltava selkeää, ajantasaista ja helposti saatavilla.

Fysioterapeutin puoleen voi kääntyä, mikäli ilmenee huoli neuvolaikäisen lapsen psykomotorisesta kehityksestä sen ollessa viivästynyt tai poikkeava. Kouluikäiset lapset ja nuoret voi tarvittaessa ohjata fysioterapeutin arvioon ja ohjaukseen esimerkiksi, kun lapsella tai nuorella ilmenee lieviä tuki- ja liikuntaelämistön oireita. Lähetä fysioterapeutin arvioon ja ohjaukseen voi tulla esimerkiksi perusterveydenhuollon tai erikoissairaanhoidon lääkäriltä tai neuvolasta. Yksilöterapian käynnistyminen edellyttää terveyskeskus- tai sairaalalääkärin lähetettä. Tiiviit terapiajaksot kohdistuvat lähinnä vammaisiin tai kömpelöihin lapsiin, pitkäaikaissairaisiin (esim. reuma), leikkausten ja traumojen jälkitiloihin tai muihin akuuttitiloihin. Fysioterapeuttiin voi ottaa yhteyttä myös ilman lähetettä. Palvelut ovat maksuttomia.

Yhteistyö lasten kuntoutuksessa ja hyvinvoinnissa: Fysioterapeutti voi tarvittaessa tehdä toimintakykyarviota ja ehdotuksia esim. vammaisen, pitkäaikaissairaana tai kömpelön lapsen liikuntaan, liikkumiseen, henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) tai kuntoutussuunnitelman laatimiseen liittyen. Laki edellyttää kuntoutussuunnitelman laatimista

vaikeavammaisten lääkinällisessä kuntoutuksessa, ammatillisessa kuntoutuksessa ja kuntoutusrahan maksamisessa. Pyydettyessä fysioterapeutti osallistuu oppilashuollon tai muiden työryhmien kokouksiin lapsen tilanteeseen perehdyttyään.

Toimintaterapiaan ohjautuu lapsia, joilla voi olla vaikeuksia muun muassa karkea- tai hienomotoriikassa, silmän ja käden yhteistyössä, hahmottamisessa, keskittymiskyvyssä, erilaisten aistimusten käsittelyssä tai vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Nämä vaikeudet saattavat rajoittaa lapsen kykyä selviytyä ikäistensä tavoin arkipäivän tilanteista. Lähetä toimintaterapeutille voi tulla esimerkiksi lääkäriltä, terveydenhoitajalta, opettajalta tai päiväkotihenkilökunnalta. Toimintaterapeuttiin voi ottaa yhteyttä myös ilman lähetettä. Palvelut ovat maksuttomia.

Yhteistyö lasten kuntoutuksessa ja hyvinvoinnissa: Toimintaterapeutti tekee neuvonta- ja ohjausluonteista yhteistyötä lapsen lähiympäristön kanssa tavoitteena saada lapsen arki sujumaan mahdollisimman joustavasti ja hyvin. Lapsi voi tarvita esim. erilaisia apuvälineitä tai vanhemmat ja opettajat keinoja, joiden avulla voivat tukea lapsen omatoimista selviytymistä. Toimintaterapeutti voi osallistua myös sopimuksen mukaan tai kutsusta erilaisiin työryhmiin alustuen keskustelua tai toimien asiantuntijana.

Puheterapeutin puoleen voi kääntyä, kun vauva- ja leikki-ikäisellä on kehityspulmia, lapsella tai nuorella on kommunikaatio-ongelmia (kielen, puheen ja äänen ongelmat) tai erityisiä oppimisvaikeuksia ja/tai hermostoon liittyviä (neurokognitiivisia) vaikeuksia. Puheterapian tavoitteena on tutkimusten ja kuntoutustukitoimien varhaisuus, oikea-aikaisuus, riittävyys, pitkäjänteisyys, perheen keskeinen rooli, sidosryhmien ohjanta ja kuntoutusvaikuttavuus. Varhaisuus on lasten kognitiivisten kehityshäiriöiden ennalta ehkäisyssä ja lieventämisessä olennaisin tekijä. Neurokognitiivinen kuntoutus on pitkäjänteistä: todellinen kuntoutusvaikuttavuus vaatii mahdollisuuden pitkäjänteiseen vastuunottoon ja perheen tukemiseen. Kirkkonummen kuntoutuspalveluissa tavoitteena on puheterapeuttinen kuntoutus, joka vaihtelee tiiviistä kuntoutuksesta ohjantaan ja seurantaan, kehitysseurantatutkimuksiin ja tarpeen mukaisesti uusiin tiivistyviin kuntoutuksiin pitkällä aikajanelalla. Sama häiriö näyttyy eri ikäkausina eri tavoin ja toisaalta samanlainen oire ei ole merkki samasta häiriöstä. Puheterapeutin tutkimuksiin hakeudutaan havaittujen oireiden perusteella läheteellä tai asiantuntijatahon suosituksesta. Puheterapeuttiin voi ottaa yhteyttä myös ilman lähetettä. Palvelu on maksuton.

Lapsen tai nuoren lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineet kuuluvat terveydenhuollon vastuulle. Apuvälinepalvelut on yksi osa kuntoutuspalvelujen palvelukokonaisuutta. Apuvälinepalvelut vastaa liikkumisen ja päivittäisten toimintojen apuvälineiden lainauksesta väliaikaiseen tarpeeseen. Jatkuvaan käyttöön tarvittavien henkilökohtaisten apuvälineiden hankinta- ja kustannusvastuu on joko erikoissairaanhoidolla tai perusterveydenhuollolla. Kuntoutuspalvelujen henkilöstö (fysio-, toiminta- ja puheterapeutit) tarjoaa asiantuntija-apua apuvälineiden arviointiin, kokeiluun ja valintaan sekä esim. koululaisen työskentelyolosuhteisiin liittyviin arviointeihin ja ehdotuksiin. Kustannusvastuu koulunkäyntiin ja opetukseen liittyvien pitkäaikaisten apuvälineiden hankinnassa on sivistystoimen, mutta vapaa-aikaa ja kotona tapahtuvaa opiskelua koskien perusturvan kustannusvastuulla.

2.15 Vammaispalvelut

Vammaispalveluiden tavoitteena on mahdollistaa vammaiselle kuntalaiselle hyvä ja muihin kuntalaisiin nähden tasa-arvoinen elämä. Kunta järjestää tukitoimia ja erityispalveluita kunnassa asuville vammaisille vammaispalvelulain (3.4.1987/380) ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain

mukaisesti (23.6.1977/519). Kehitysvammaisia ja muulla tavalla vammautuneita alle 20-vuotiaita asiakkaita on n. 50. Kaikille asiakkaille laaditaan palvelusuunnitelma, jota päivitetään säännöllisesti.

Vammaispalveluissa kiinnitetään erityistä huomioita kehitysvammaisen lapsen saaneen perheen varhaiseen tukeen ja neuvontaan. Kunnassa toimii kehitysvammaisten lasten vanhempien ryhmä. Ryhmässä on myös lastenhoito järjestetty, mikä mahdollistaa koko perheen osallistumisen.

Vammaispalvelun sosiaalityöntekijät tukevat lapsiperheitä myös elämän siirtymävaiheissa, joita ovat esimerkiksi päiväkodin aloittaminen ja kouluun siirtyminen. Vammaispalveluiden tiimillä on tiivis yhteistyösuhde Papinmäenkoulun kanssa, jossa vammaispalvelut vastaa erityislasten iltpäivätoiminnasta 16 lapsen osalta. Yhteistyö toimii myös Kirkkonummen keskuspuiston ammattiopiston kanssa. Ammattikoulun jälkeen vammaispalvelun sosiaalityöntekijät kartoittavat nuoren työllistymis- ja asumisvaihtoehtoja yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa.

Kehitysvammaisten erityispalveluita kunnassa ovat esimerkiksi sosiaalityö, avohuollon ohjaus, palvelukodit ja -asunnot, päivä- ja työtoiminta sekä tilapäishoito. Kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvia palveluita ja taloudellisia tukitoimenpiteitä ovat: henkilökohtainen avustaja, kuljetus- ja saattajapalvelut, palveluasuminen, asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet. Määrärahasidonnaisia palveluita ja taloudellisia tukitoimia ovat: päivittäisissä toiminnoissa tarvittavat välineet, sopeutumisvalmennus, tuki ylimääräisiin erityisravinto- ja vaatekustannuksiin, kuntoutusohjaus ja muut tarpeelliset palvelut ja tukitoimet.

3.1 Yleistä lastensuojelusta

Lastensuojelu (3§)

Lastensuojelulla toteutetaan Lastensuojelulain (13.4.2007/417) tavoitteita turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapuoliseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelu voidaan jakaa lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun § 3 sekä ehkäisevään lastensuojeluun § 2. Lastensuojelulla edistetään ja tuetaan lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä yhdessä lapsen vanhempien, huoltajien tai muiden lasten hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (13.4.2007/417.)

Lapsi ja perhekohtainen lastensuojelu 3§

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimenpiteitä. Lastensuojelua on myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.

Vireille tulo

Lastensuojelun asiakkuus tulee vireille kun lastensuojelu on vastaanottanut lastensuojeluilmoituksen pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tai saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta.

Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoitus on tehtävä viipymättä jos on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon tai huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä, salassapitosäännösten estämättä. Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tehdään yhdessä lapsen tai vanhempansa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi edellyttäen että 1) pyyntö tehdään viipymättä 2) ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa pyynnön tekemisen syyt 3) lapsen hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttää lapsen tarpeen selvittämistä. Mikäli lapsi tai perhe eivät halua, että tehdään pyyntö, niin on tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi

Ilmoitus voidaan tehdä myös pyyntönä yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa.

Ennakollinen lastensuojeluilmoitus

Ilmoitus tehdään jos on perusteltua syytä epäillä, että syntyvä lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen. Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä on kasvussa. Vuonna 2008 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 430 kpl, vuonna 2012 535 ja vuonna 2013 318. mennessä jo 525 ilmoitusta.

Ilmoituksen tekijä	Ilmoituksia
terveydenhuollon ammattilaiset	75
sosiaalityöntekijä	44
sosiaalipäivystys	136
päivähoito	11
poliisitoimi	116
opetustoimi	37
nimettömänä tehdyt tai ilmoittajaa ei ilmene	57
muut	22
mielenterveyspalvelut	18
lapsen vanhempi tai huoltaja	20
yhteensä	535

Taulukko. Lastensuojelun ilmoitukset vuonna 2012

3.2 Lapsi ja perhekohtainen lastensuojelu Kirkkonummella

Lapsi ja perhekohtainen sosiaalityö on Kirkkonummella jaettu kolmeen tiimiin: alkuarviointi, avohuolto ja sijais- ja jälkihuolto.

	2009	2010	2011	2012
Avohuollon tukitoimenpiteiden piirissä olleet lapset	313	262	338	402
Jälkihuollon piirissä olleet nuoret	44	47	42	56
Lastensuojelun ostopalvelut, sijoitetut lapset / nuoret	37	32	31	45
Lastensuojelun perhehoito, sijoitetut lapset / nuoret	24	32	40	40

Taulukko. Lastensuojelun asiakkaiden määrä 2009-2012

3.2.1 Alkuarvioinnin tiimi

Alkuarviointi tiimin tehtäviin kuuluu lastensuojelutarpeen selvitykset, kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot, lastensuojelun päivystys ja lausunnot oikeudelle lasten huollosta, elatuksesta ja asumiseen liittyvissä asioissa. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun ryhdytään kiireellisesti lastensuojelutoimenpiteisiin tai päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys. Vireilletulon jälkeen on sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän välittömästi arvioitava lapsen kiireellisen lastensuojelun tarve. Lisäksi laki velvoittaa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai muun yhteydenoton vastaanottamisesta sosiaalityöntekijää ottamaan kantaa siihen, aloitetaanko lastensuojelutarpeen selvitys. (19.4.2007/417 § 26 ja § 27.)

Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen tai nuoren kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hyvinvoinnista sekä tarvetta jatkotoimenpiteille. (2007/417 § 27.) Lastensuojelun selvityksen tekemiselle on annettu laissa aikaraja (§ 27). Sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Määräajoilla pyritään turvaamaan lasten ja perheiden oikeuksien varhainen yhdenvertainen toteutuminen. Selvityksen valmistuttua sosiaalityöntekijällä on velvollisuus ilmoittaa huoltajalle ja lapselle lastensuojelunasiakkuuden päättymisestä tai jatkumisesta.

(2007/417 § 27.) Lastensuojeluilmoitus tehdään aina kirjallisesti. Kiireellisissä tilanteissa lastensuojeluilmoitus tehdään kirjallisesti sekä puhelimitse lastensuojelun päivystykseen. Lastensuojelupäivystys on ma – pe 8.00 – 15.00 puh. 040 573 9193. Virka-ajan ulkopuolella päivystää Espoon sosiaali- ja kriisipäivystys puh. (09) 8164 2439. Lastensuojelupäivystyksestä saa myös konsultaatioapua.

Kiireellinen sijoitus (38§) tehdään, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Lapsi otetaan huostaan (40§), mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään esim. käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia.

3.2.2 POSE-tiimi

Alkuarviointitiimissä työskentelee sosiaalityöntekijä, joka kuuluu POSE – tiimiin. POSE on Kirkkonummella vuodesta 2002 lähtien toiminut moniammatillinen tiimi, johon kuuluvat poliisi, erityisnuorisotyöntekijä sekä sosiaalityöntekijä. Tiimin tarkoitus on puuttua kaikkiin poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin, joissa epäilty on alle 18 – vuotias nuori. Pose- työskentely on osa sekä ennaltaehkäisevää työtä että lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelun sosiaalityötä. Pose-tiimin sosiaalityöntekijän tehtävänä on tukea rikoksiin syyllistyneitä ja eri tavalla oirehtivia lapsia ja nuoria sosiaalityön keinoin.

Pose-asiakkaaksi tullaan poliisin laatiman tutkintailmoituksen kautta, nuoren tai vanhemman oman yhteydenoton kautta, yhteistyökumppaneiden yhteydenotton kautta (pose-asiassa) tai lastensuojeluilmoituksen johdosta (yli 12-vuotiaat ja pose-asiat).

Pose-asioita ovat kaikki alle 18-vuotiaiden tekemät rikokset (mm. näpistys, varastelu, pahoinpitelyt, kotirauhan rikkomiset, liikenne rikkomukset, rattijuopumukset, vahingonteot, huumausainerikkomukset, alkoholirikkomukset, kavallus) sekä kaikki nuorten päihteiden käyttöön liittyvät ilmoitukset

3.2.3 Avohuollon tiimi

Lastensuojelulain 34 §:n mukaisesti sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä:

- jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka
- jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja – mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Avohuollon sosiaalityö tekee tiivistä yhteistyötä tapauskohtaisesti mm. neuvolan, koulun ja psykiatristen poliklinikoiden kanssa.

Avohuollon tiimin tehtävät ovat:

- avohuollon asiakassuunnitelmat ja tukitoimenpiteet

- kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot ja siihen kuuluva jälkihuolto
- lastensuojelun päivystys
- lausunnot oikeudelle lasten huollosta, elatuksesta ja asumiseen liittyvissä asioissa

Lastensuojelun avohuollon yksikössä on 5 sosiaalityöntekijää. Heistä yksi tekee 40 % lastenvalvojan työtä ja yksi koordinoi tukiperhetoimintaa 20 %. Yhtä sosiaalityöntekijää kohden on asiakkaana noin 32 – 50 lasta tai nuorta, joiden asioista sosiaalityöntekijä vastaa. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijät toimivat toisen sosiaalityöntekijän työparina noin 10 asiakastapauksessa. Lastensuojelulain mukaan jokaiselle lapselle on laadittava asiakassuunnitelma (30 §), joka on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Mitä varhaisemmassa vaiheessa päästään työskentelemään lasten ja perheiden kanssa, sitä paremmin pystytään vaikuttamaan lastensuojeluin keinoin lasten ja perheiden hyvinvointiin ja mahdollisesti vähentämään lastensuojelun sijaishuollon kustannuksia.

Avohuollon asiakkaat koostuvat alkuarviointiyksiköstä siirtyvistä asiakkaista, muista kunnista siirtyvistä lastensuojelun asiakkaista sekä huostaanoton purun seurauksena avohuoltoon palautuvista jälkihuoltoon oikeutetuista asiakkaista.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi yhdessä työparin sekä lapsen ja hänen perheen kanssa, millaisista tukitoimista lapsi perheineen hyötyisi. Avohuollon tukitoimin tuetaan lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistetaan vanhempien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. Tavoitteena on, että avohuollon tukitoimet toteutettaisiin yhteistyössä lapsen, vanhempien tai lapsen muiden huollosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (14.9.2007/417 § 34.) Lastensuojelulain 36 §:ssä edellytetään, että kunnan käytettävissä on ainakin seuraavat palvelut ja tukitoimet:

- tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen
- lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä
- tukihenkilö tai –perhe
- lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut
- lastensuojelun perhetyö
- kotipalvelun perhetyö
- koko perheen 37 § :ssä tarkoitettu sijoitus perhe- tai laitoshuoltoon
- avohuollon sijoitus yksin lapseen kohdistuvana
- vertaisryhmätoiminta
- päivähoitopaikan järjestäminen avohuollon tukitoimena
- muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet
- avohuollon jälkihuolto

Avohuollon tiimin suurena haasteena on turvata jokaiselle lapselle omaa nimetty sosiaalityöntekijä, laatia asiakassuunnitelmat ajan tasalle sekä pystyä vastaamaan siitä, että jokainen avohuollon asiakkaana oleva lapsi ja hänen perheensä saa oikeaan aikaan oikeanlaiset kohdenneet palvelut. Avohuollon sosiaalityön visio on tehdä laadukasta ja suunnitelmallista sosiaalityötä.

3.2.4 Sijais- ja jälkihuollon tiimi

Sijais- ja jälkihuollon tehtävät ovat:

- huostaanotettujen lasten asiakassuunnitelmien laatiminen lasten, vanhempien ja sijaishuoltopaikan kanssa
- sijoituspaikkojen etsiminen
- jälkihuollon suunnitelman laatiminen ja jälkihuollon järjestäminen lapsille ja nuorille
- perhevalmennus sukulaisperheille
- pride-valmennukset uusille perheille
- sijaishuollon muutokset
- lastensuojelun päivystys
- lausunnot oikeudelle lasten asumisesta, huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Kunnan sijais- ja jälkihuollosta vastaavassa yksikössä työskentelee kolme lastensuojelun sosiaalityöntekijää ja kaksi jälkihuollon sosiaaliohjaajaa. Lapsen tai nuoren sijaishuolto tarkoittaa huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijoitusvaihtoehtoja ovat mm. perhehoito, laitoshoido, ammatilliset perhekodit tai jollain muulla lapsen sen hetkiseen tarpeeseen soveltuvalla tavalla. (1997/417.) Sijais- ja jälkihuoltoyksikkö etsii huostaan otetuille tai kiireellisesti sijoitetuille lapsille heille soveltuvia sijoituspaikkoja sekä pitää näihin paikkoihin aktiivista yhteyttä. Sijais- ja jälkihuoltoyksikössä annetaan perhevalmennusta, joka kuuluu osaksi sijoitusprosessia.

Lapsella ja nuorella on oikeus lastensuojelulain 12 luvun mukaiseen jälkihuoltoon 40§ tarkoitetun sijaishuollon jälkeen sekä 37§ tarkoitetun avohuollon tukitoimena tehdyn sijoituksen jälkeen, niissä tapauksissa kun sijoitus on kestänyt yli puoli vuotta ja on kohdistunut yksin lapseen. Kunnan velvollisuus tarjota jälkihuoltoa päättyy viimeistään silloin kun nuori täyttää 21 vuotta (1997/417).

Lastensuojelun jälkihuolto tukee nuorta elämän muutosvaiheessa sijoituksen jälkeen. Sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja pitää yhteyttä jälkihuoltoonnuoreen sekä tapaa häntä säännöllisesti. Jälkihuollossa olevalla nuorella on oikeus 77 § määriteltyihin itsenäistymisvaroihin, joiden maksamisen ajankohdasta voi jälkihuoltoyksikkö yhdessä jälkihuoltoonnuoren kanssa päättää. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat annetaan nuorelle jälkihuollon päättyessä tai viimeistään hänen täyttäessään 21 vuotta.

Vuosi	Laitos	Perhe	%-osuus (laitos)	%-osuus (perhe)	Yhteensä
2009	14159	14029	50,2 %	49,8 %	28188
2010	14423	14543	49,8 %	50,2 %	28966
2011	11560	18380	38,6 %	61,4 %	29940
2012	13718	14214	49,1 %	50,9 %	27932

Taulukko. Laitos- ja perhesijoitusten vuorokausien määrä vuosina 2009-2012

3.3 Lastenvalvoja

Kirkkonummella on yksi lastenvalvojan vakanssi. Yhden vakanssin lisäksi lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän vakanssilla oleva on 40 %:sti työskennellyt lastenvalvojan tehtävässä vuosina 2012 -13.

Lastenvalvojan työn kohderyhmänä ovat eroavat vanhemmat ja heidän lapsensa sekä avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset. Näihin liittyvät lakisääteiset tehtävät ovat seuraavat: huolto- ja tapaamissopimusten vahvistaminen, elatussopimusten vahvistaminen, isyyden selvittäminen ja isyyden tunnustamisen vastaanottaminen. Lastenvalvojan työn reunaehdot määrittyvät työtä säätelevistä laeista, mutta itse työ painottuu yhä enenevässä määrin psykososiaaliseen työhön. Lastenvalvoja on perheasioiden asiantuntija siinä mielessä, että hän hallitsee tiettyjä perhelainsäädännön lakeja, neuvottelee vaikeissa perhetilanteissa, tukee vanhemmuutta ja laatii yhteistoiminnassa lasten vanhempien kanssa heidän elämäänsä ohjaavat sopimukset.

Lastenvalvojan tärkein tehtävä on tukea vanhemmuutta silloin, kun vanhemmat eroavat. Kun on kyse vuosia kestävästä, omaa lasta koskevasta ratkaisusta, niin tilanne on vanhemmille kipeä, ja kun lapsen asioista on kiistaa, lastenvalvojan työ on tasapainoilua vanhempien vastakkaisten tahtotilojen välillä. Lastenvalvoja edustaa sitä aikuista, jonka asiakkaat ovat tilapäisesti itsestään kadottaneet joutuessaan voimakkaiden tunteiden valtaan. Kaikki se apu, jota vanhemmat voivat saada erotilanteessa, koituu suoraan lapsen hyväksi. Vaikka vanhemmuus jatkuu tapaamisoikeuden kautta, on asiakkaan eron hetkellä vaikea uskoa siihen.

Huolto- ja tapaamissopimukset

Lastenvalvojalla ei ole virallista sovittelijan asemaa, mutta käytännössä lastenvalvoja tekee paljon sovittelutyötä liittyen lapsen huoltajuuteen: asiakkaalle kerrotaan, mitä yhteishuolto tarkoittaa, mitä elatusvastuu on, miten lapsen ikä ja kehitys on otettava huomioon tapaamisissa, mitä on jaettu asuminen, miten keskinäiset kiistat ja katkeruudet vaikuttavat lapseen, milloin on syytä ryhtyä valmistelemaan valvottuja tapaamisia, milloin ja miten lasta tulee kuulla ja mitä kertoa hänelle.

Perheiden tilanteet ovat jatkuvasti monimutkaistuneet, vuorotteleva asuminen lisääntynyt, asiakasmäärät kasvaneet. Asiakkaat tarvitsevat useampia aikoja lopullisten sopimusten vahvistamiseksi. Parityöskentely ja yhteistyö esim. lastensuojelun kanssa asiakastapaamisissa ovat osoittautuneet hyödylliseksi. Lasten kuuleminen tietyissä tilanteissa olisi tärkeää.

Elatussopimusten vahvistaminen

Eroprosessin alkuvaiheessa, jolloin elatussopimukset on tehtävä, vanhempien eroon liittyvät tunteet ja pettymykset monimutkaistavat neuvottelua. Oikeusministeriön suosituksen mukainen laskelma lapsen tarpeista ja vanhempien elatuskyvystä laaditaan, elleivät vanhemmat halua muulla tavoin lähestyä asiaa. Vanhemmilla on aina sopimusvapaus eikä lastenvalvojan tehtävä ole määrätä elatusavun suuruutta. Lastenvalvojan tehtävä on vahvistaa kuitenkin ainoastaan lapsen edun täyttävä sopimus ja monipuolisesti kertoa vanhemmille elatusavun tarkoituksesta, mitä se kattaa, miten on mahdollista muuttaa sopimusta, ulosmittauksesta, milloin on mahdollista hakea elatustukea Kelasta jne.

Lastenvalvoja saa virka-apupyynnöitä muista kunnista silloin, kun lapsen vanhemmat asuvat eri kunnissa. Sovitteluapua tarvitsevat myös vanhemmat, joilla on jo lastenvalvojan vahvistama sopimus tai käräjäoikeuden päätös lapsen asioista. Tulkintaerimielisyyksissä halutaan ulkopuolinen osapuoli neuvotteluun. Vanhemmilla on myös suuri tarve saada tietoa asioista ennen lopullista eropäätöstä.

Isyyden selvittäminen

Vuosi	Vahvistetut elatussopimukset	Sopimukset lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisesta
2009	340	340

2010	414	362
2011	318	335
2012	463	349

Taulukko. Lastenvalvonnan vahvistettujen elatussopimusten ja lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja asumista koskevien sopimusten määrä

Jokaisesta avioliiton ulkopuolella syntyneestä kirkkonummelaisesta lapsesta tulee väestörekisteristä ilmoitus lastenvalvojalle. Äidille menee kutsukirje kotiin, jossa häntä pyydetään varaamaan aika lastenvalvojalle isyyden selvittämistä varten. Isyydentunnistamisasiakirjat toimitetaan maistraattiin vahvistamista varten. Äidillä on mahdollisuus kieltäytyä isyyden selvittämisestä lastenvalvojan luona. Lastenvalvoja selvittää asioiden juridisen merkityksen vanhemmille.

3.4 Kehittämiskohteet lastensuojelussa vuosille 2014–2018 ja edellisten suunnitelman kehittämiskohteiden toteutuminen

Asiakkaiden siirtyminen lastensuojelun sisällä vaatii edelleen kehittämistä. Pahimmillaan lapset ja perheet ovat vuonna 2012 joutuneet odottamaan lakisääteistä palvelua ja pääsyä lastensuojelun palveluiden piiriin 8 kk. Keskimääräinen odotusaika on ollut noin 3-4 kk. Laiton tilanne on vuoden 2012 aikana vaihdellut muutamasta kymmenestä asiakkaasta yli 40 lapseen. Tilanne on jatkunut kestävämmänä pidemmän ajan, keväästä 2012 lähtien. Tavoitetilana on että, siirrot tehtäisiin lain mukaisesti lapsen etu huomioiden. Tavoitteena on myös, että jokaisella lapsella on siirtyessään tiedossa hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä ja että lapselle järjestetään siirtoneuvottelu. Tämä tavoite ei ole toteutunut edellisen hyvinvointisuunnitelman aikana erityisesti avohuollon ruuhkautuneen tilanteen vuoksi.

Edellisessä suunnitelmassa kehittämiskohteena oli vanhempien tukikeskustelujen juurruttaminen osaksi alkuarviointiyksikön perustyötä. Alkuarviointiyksikön työpanos menee tällä hetkellä lastensuojelutarpeen selvityksiin. Erityissosiaaliohjaajan vakanssin myötä alkuarvioinnin tavoitteena olisi kehittää lyhyt-interventiotyöskentelyn malli, jolla perheitä voitaisiin auttaa jo lastensuojelutarpeen selvityksen aikana.

- Vertaistukiryhmätoiminta pyritään edelleen vakinaistamaan.
- Edellisen suunnitelman tavoitteena oli tarjota alkuarviointiyksikön työntekijöille koulutusta kriisityöstä, joka toteutui suunnitellusti.
- Lapsilähtöisyyden huomioiminen työtilaratkaisuissa sekä työskentelyotteessa. Nämä tavoitteet ovat toteutuneet uusien työtilojen sekä koulutuksen myötä.
- Lastensuojelun päivystystoiminnan kehittäminen alkuarviointiyksikössä sekä erikoistuminen hyvään palveluohjaukseen.
- Edellisen suunnitelman tavoitteena oli, että kunnalla olisi käytössä toimiva kriisipaikka kiireellisiin sijoituksiin. Kunnalla ei tällä hetkellä ole lainkaan kriisipaikkoja. Sijoituspaikan etsiminen kiireellisten sijoitusten yhteydessä työllistää akuutissa tilanteissa kohtuuttomasti sosiaalityöntekijöitä joka heikentää lapsen edun huomioimista tilanteessa.
- Tavoitteena on ollut saada kuntaan oma valvottu tapaamispaikka. Tapaamispaikkana on käytetty lastensuojelun tiloja. Tavoitteena on, että valvotuille tapaamisille kehitetään selkeä ja toimiva struktuuri.
- Edellisessä suunnitelmassa tavoitteena oli että saataisiin asianmukaiset työtilat. Tämä tavoite on toteutunut osittain.
- Tavoitteena edellisessä suunnitelmassa oli toimiva tilastointijärjestelmän kehittäminen, joka tällä hetkellä toimii suunnitellusti.

- Koulutus vaara- ja uhkatilanteiden varalle on suunnitelmallisesti toteutunut
- Edellisessä suunnitelmassa on kehittämiskohteena tehostettu tukihenkilö- ja tukiperheteroiminta. Tukiperheteroiminta toimii tällä hetkellä hyvin ja tavoitteena on edelleen kehittää toimintaa kunnan itse tuottamana avohuollon tukitoimena.